

70. տիրեցին: Ի ծառայութեան Աստուծոյ իմ տեսանս,
71. պատերազմիկ կառքերն եւ զօրքն ժողովեցի,
72. ապազայ ժամանակին չպատեցի (°). Կասարաւ՝ երկիրը
73. զժուարաշաց տեղի մը՝ կարեցի անցայ.
74. անոնց 20,000 զօրաց
75. եւ 5 թագաւորաց հետ քառասունայ մէջ
76. պատերազմացայ եւ անոնց յաղթեցի:
77. Իրենց զօրաց գիտկները [կործանեցի,
78. փութորիկ մի պէս օւժգին յարձակմամբ յերկիր]
79. արիւններն ի ծործորս
80. եւ ի բարձունս լեռանց վազել տուի.
81. անոնց զուկները կտրեցի,
82. եւ զանոնք իրենց քաղաքներուն քովքը կուր՝² պէս սփռեցի:
83. Անոնց աւարը, բոլոր ինչք ու ստացուածքնին
84. մեծաւ քանակութեամբ առի տարի. 6000 մեծինը՝
85. անոնց զօրաց մնացորդները՝ որոնք յերեսաց
86. դնուցս փախած էին եւ ոտքերուն
87. փարուեցան, ինծի հետ մէկտեղ առի տարի,
88. եւ զանոնք իմ երկրիս բնակչաց կարգը դասեցի:
89. Նոյն ժամանակ անհնազանդ քառասունայ վրայ՝
90. որ Աստուծոյ իմ տեսանս առքը եւ հարկ տալ
91. կը զանար, քայլեցի. քառասունայ
92. իւր տարածութեամբը տիրեցի.
93. անոնց աւարը, անոնց ինչքը, անոնց զոյքը
94. հանեալ տարի. անոնց քաղաքները կրակով

ԱՆԷ Բ, 1. այրեցի, աւերեցի, քանդեցի
Մնացորդք

2. քառասունայ՝ որոնք զինուցս երեսէն
3. փախած էին, ի Սիրիսի³
4. որ Տիգրիսի անդիկ եղբերն է,
5. անցած էին եւ քաղաք իրենց ամրոց
6. բրած էին: Պատերազմիկ կառքերն եւ պատերազմողներն [շաղկապ այնոցիկ]
7. առի, ընդ զժուարին լերինս եւ ընդ նուրք[
8. առչեփա՝ պղնձի տապաքներով (°) կտրեցի՝ ան-
9. զաշտը բռնեցի վասն խաղաղցի [ցայ.
10. պատերազմիկ կառացս եւ զօրացս:
11. Տիգրիսի՝ գետն անցայ: Սիրիսիկ՝
12. իրենց բերդաքաղաքին՝ տիրեցի.
13. անոնց պատերազմողներն անտառներու մէջ
14. շուշմայի պէս սփռեցի (°).
15. արիւններն Տիգրիսի մէջ եւ լերան բարձունց[
16. հոնդուցի. Նոյն ժամանակ՝ զօրս [վրայ
17. Կուրիկ երկրին՝ որոնք յապատութիւն
18. եւ ի թիկունս օգնականութեան քառասունայ

առք հարաւակողմ: Օտար երկրաց անուները նորազգի

կը գրենք գրեթէ միշտ:

¹ Յոյն մատակարար քով Մասին կողմած լեռնաշղթայի, ի մասնաւորի՝ առք արեւմտեան մասն: Այս լեռնաշղթայի՝ Նախեայ ժողովուրդները Միջագետքէն կը բաժնէր:

² Թերեւս գրութեան՝ դարի բռնա:

³ Հասանականներէ՝ Տիգրիսի արեւմտեան մէջ. Նոյն ժամանակ:

⁴ Ասորիքն Տիգրիսի արեւմտեան մէջ զոյ:

19. եկած էին, հանգերձ զօրքը
20. քառասունայ խոյ մեքենայի պէս առաւթուր կտնեցի:
21. Անոնց պատերազմողաց գիւրը շեղը շեղը
22. լերանց թաւառս տեղաց մէջ գիւրեցի.
23. անոնց պատերազմողաց գիտկները՝ Նաւի գետին
24. Տիգրիսի մէջ սահել կը թափ տուի:
25. ԶԱրիւնտիսի՝ զօրիկ Կախանտիւրուայ,
26. որ Սարուայի կը կուրէր,
27. անոնց թագաւորը՝ պատերազմի մէջ ձեռքովս
28. գերի բռնեցի. անոր կանայքը, անոր որդիքը,
29. անոր շառաւիղները, զոյքը, 180
30. կշիւ. անագապղնձն, 5 պղնձի կոնք (°)
31. անոնց սատուածներով հանգերձ, ոսկի եւ արծաթ, [հանեցի.
32. իրենց ընչից լաւագոյն մասն անոնցմէ կորցեալ]
33. աւարնին, ստացուածքնին առեալ տարի:
34. Նոյն քաղաքն եւ անոր պալատը հրով
35. այրեցի, աւերեցի, քանդեցի:
36. ԶԱրարտինս՝ իրենց բերդաքաղաքը,
37. որ Պանարի լեռան վրայ է,
38. երկիրը՝ որ Աստուծոյ իմ տեսանս սարաւիկի շողիւնէն կը զարհուրի,
39. նկուս բրաւ. ապատելու համար
40. իրենց կեանքը՝ իրենց սատուածներն առին,
41. բարձրաբերձ լեռանց թաւառտեղանքը փախան
42. նման թռչնոց: Անցուցի պատերազմիկ կառքերն
43. ու զօրքը Տիգրիսի վրայէն:
44. Սագանտիւրու՝ որդի Խատտուլեայ, ուրբայ
45. Ուրարտինայ, տակաւին եւ հասած
46. իւր երկիրը՝ ոտքերուս փարուեցաւ.
47. որդիքը, իւր շառաւիղներն եւ իւր գերդատմանը
48. պատանդ առի:
49. — 60 կշիւ. անագապղնձն, մեծ կոնք (°) մը
50. եւ նուրբման համար պղնձի մեծ տաշա (°) մը,
51. պլ եւ 120 սարուկ, եղ,
52. օդիք եւ այծիք իւր տուրք ու հարկ
53. բերաւ. զանոնք ընդունեցայ, անոր խնայեցի,
54. կեանքն անոր շնորհեցի: Տիրապետութեանս ծանր լուծը
55. մնացեալ աւուրց համար անոր վրան դրի:
56. Լայնատարած քառասուն երկրին՝ բոլոր ընդարձակութեամբը
57. տիրեցի, շէն նուաճեցի:
58. Զօր զինուցս սատուութեամբն՝ որովհետեւ Աստուծոյ տէրն [հաճ էր,
64. (ինծի) ճշխութիւն ու մեծաշուք փառք շնոր-
65. — 30 պատերազմիկ կառքերովս՝ որք երթային առ.
66. իմոյս ճշխութեան (°), առի զօրքը
67. որոնք պարտութեան կը ստիպեն...*,
68. ապաւանք Միլիդիս՝ երկրին վրայ քայլեցի՝
69. ի վերայ անաստիկն: Անցայ ընդ լեռինս
70. ահագինս եւ զժուարաշացն երկիրս

¹ Եւ. Երատեր Պիլիդիս՝ Վճայոցի երկիրը կ'անուանէ ի Keilinschriften und Geschichtsforshung, Giessen 1878, էջ 269. տեղն հաւանականորէն Եփփաց աշխարհին մէջ էր:

71. իմ մարտականքս մէջ՝ ցորձան ճամբայն ան-
72. Վրոժմա՛ լեռան վրայ՝
73. որ առլեփ տեղ մըն է, եւ իմ պատերազմի
74. կառացս զանցքին [Թողլցի]
75. զորացս առջեւն անցայ, [լերին]
76. քաջախիտ գիւցաղնիք՝ մը նման է թառուսոյ
77. անպայ յաղթանակա խաղացի գնացի:
78. Միլիթս երկիրն աւերակաց կոչար մը նման
79. կործանեցի:
80. անոր մարտիկները ճակատամարտին մէջ
81. իսկ մեքենայի պէս զարկի. անոնց աւարը,
82. թովանդակ ինչք ու ստացուածքնին կորցաւ
83. հանցի:
84. անոնց ամէն քաղաքները հրով պլրեցի:
85. պատաններ, տուրքեր ու հարկեր
86. անոնց վրայ դրի:
87. Թագաւոր լեռանը՝ քաջ գիւցաղնին,
88. որ լեռանց արահետները կը բանայ,
89. հետեւանները կը նստածէ, կը վանէ
90. ամէն բնութաները,
91. ապտամբ, հետեւալ Սուբարին
92. նստածցի: Ալլի [տուրքերն]
93. եւ Պուրուկուզի երկիրներն՝ որոնք գտնուեցին
94. ու հարկերը դադարէ էին, [դրի]
95. իմ իշխանութեանս ծանր լուծն անոնց վրայ
96. իւրաքանչիւր տարի պարտաւոր էին տուրք ու
97. հարկ
98. իմ Ասոր քաղաքս՝ իմ առջեւ [ձայն]
99. բերել: Իմ գիւցաղական զօրութեանս համար
100. որովհետեւ Ասոր տերն զօրաւոր զէնք մը՝
101. կարճուր
102. անաստից՝ տուած էր իմ ձեռքս,
103. որ երկրի սահմաններն ընդամարկել հրամա-
104. — 4000 Ասակայք՝ [յեց]
105. եւ Ուրուկուզի, զինուորը խաղաղացուց՝
106. անաստից, որոնք իրենց ժողովութեան
107. Սեւ Գ. 1. Սուբարիէն՝ քաղաքներ՝ որոնք
2. Ասորայ իմ տեսան չպատակ էին՝ տուած էին:
3. իմ դէպ է Սուբարի որչառանացս լուրն տուին:
4. իմ գիւցաղական զօրութեանս սարսափն գա-
5. նոնք յերկիր կործանեց:
6. պատերազմէ վախեցան, ոտքերուս
7. փախուեցան:
7. իրենց ինչքերովն եւ 120

1 Այս լեռը Եսփաղ աշխարհին արեւմտակողմը պէտք է որոնել:

2 Սուբար տեղը «Ասիլի», Ասիլու, Ասիլա՝ Սուր էին խաղաղ: Եւ խաղաղ, որոնց անդամակողմը մասնակ էին իսկ զէնքի եւ Թերեդուս գետոյն արեւմտայն խաղաղաց ժողովուրդը:

3 Ուրուկուզի: Թուի Թէ Ուրուկուզի որ եւ Ուրուկու, Ուրիկ, Սերմա՛ Սեւ Եսփաղ արեւմտակողմը միմեկ մըն էր: Յետ Ասորի մարտապայ Զորի Երեմի-Նե, Բ. 13: Եւ անոնց պաշտօն ընթերցուածն, 44, 45, Իսիլու Պոթիւ, Գ. եւ Եւսմ. սեւամանակը Հաբի Պոթիւ, Գ. 51:

4 Սուբարիցը (— Գետիցը) կամ Ստատիցը (— Հիտ-տիցը) խաղաղ Ուրուկու գետոյն արեւմտայն միմեկ մըն էր: Միտիտիցը միմեկին հիտիտակողմը տարածուած ժողովուրդ մըն էր:

5 Սուբարի անունն պաշտօնի նշան:

8. մարտականքերովն, իրենց ձեռքուն հարկերն-
9. զանոնք առի տարի, ի կարգ արանց [թովն]
10. իսկ աշխարհս գտանել:
11. Դիւցաղական զօրութեանս ստատիւթեամբն՝
12. երկրորդ անգամ
13. Բա՛մա-Բայ վրայ արշաւեցի. ամէն
14. անոր քաղաքներուն տիրեցի . . .
39. Ասորայ՝ իսկ տեսան՝ բարձր զօրութեամբն
40. խաղա՛ երկիրն վրայ եւ ընդդէմ զօրաց
41. լայնատարած Վուրիսայ՝ արշաւեցի: Ընդ ան-
42. տառուս լերինս
43. բարձուն՝ որոնց մէջ երբեք թագաւոր մը
44. ոտք չէր կոխած, Ասոր տերն հրամայեց որ
45. քաղաք անցնէմ:
46. Մարտականքս եւ զօրս ժողովեցի:
47. Ընդ լերինս իրենի
48. եւ Այս՝ տեղիս գտնարանացս՝ քաղեցի,
49. բարձրաբեր լեռանը, որոնք գաղունի մը սարին
50. տուր՝ եւ պատերազմի կառացս համար [պէս]
51. անպարտ էին. մարտականքս պատնէշներու
52. մէջ դրի,
53. սեպ լեռներու մէջն խաղացի գնացի:
54. Բուր Կուրի երկիրն
55. իւր զաւրմանի զօրը գտնարեց:
56. ի զէն վառեցան ի սալ մարտ պատերազմի
57. Արաւտագին լեռան վրայ: Զարեուեցայ
58. անոնք հետեւեցին լեռան վրայ՝ որ գտնարանաց
59. տեղ մըն էր,
60. պատերազմեցայ, անոնց յաղթեցի:
61. Անոնք պատերազմողաց գիտնեցին լեռներու
62. չէղ շնչը գիտեցին. [բարձրաց վրայ]
63. անոնց զօրաց արինն ի ծործորս եւ ի բարձունս
64. լեռանց հոնցուցի: Ի վերայ քաղաքաց՝
65. որոնք լեռանց մարտաւոր տեղանքը կը դառ-
66. նուէին, ստատիւթեամբ
67. գիտեցի: Խաղա՛ երկիրն մէջ 25 քաղաքաց՝
68. որոնք ի տարտուս Այս, Սուբար, Իրենի,
69. Սիլու, Սիլու, Արաւիսիլու
70. Ուրուսու եւ Անիսու լեռանց [նեւ]
71. կը գտնուէին, տիրեցի, անոնցմէ բռնած գերի-
72. բուր ինչք ու ստացուածքնին առի տարի:
73. իրենց քաղաքները հրով պլրեցի,
74. տեղերն, քանդեցի: [խաղաղութիւն]
75. Այսու երկրին մարտիկն ճակատամարտիս հօր
76. վախեցան եւ իրենց տեղերը թողլցին
77. բարձր լեռանց թառուս տեղերուն մէջ
78. Թուրք պէս փախան: Ասորայ՝ իմ տեսանս՝
79. զանոնք յերկիր կործանեց: [պայծառութիւն]
80. վար ինչ եւ ոտքերուս փախուեցան:
81. Անոնց վրայ տուրքեր ու հարկեր դրի:
82. Զարաւս եւ Ամմաւ երկիրները՝ [թիւն]
83. որոնք հին ժամանակներէ ի վեր հպատակու-
84. չէին ճանչնար, աւերակներու բլրայ մը նման
85. կործանեցին: Անոնց զօրաց հետ

1 Այս միմեկն Վուրուկու աշխարհին արեւմտակողմը պէտք էր որ ըլլար: Վայս կը ցուցնէ 70ք տեղին մէջ տես-նուած Արաւս եւ Այսուսն: Վիմեկն անունն յիշատակութիւնն:

2 Վարանայ կամ Վարուս աշխարհ:

81. Արամու՝ լերան վրայ պատերազմեցայ,
82. անոնց յաղթեցի. զգիտիս
83. պատերազմողաց նոցա չուշմայից պէս
84. զեպիւնի սփռեցի, Անոնց քաղաքներուն տիրեցի.
85. իննց աստուածներն առի տարի. անոնց գերի-
86. ինչք ու ստացուածքնին հետ տարի. [ներք,
87. իննց քաղաքները հրով այրեցի,
88. աւերեցի, քանդեցի. զանոնք վառաւորներու
բլուց եւ խապն երկրի
89. Նման ըրի. արապետութեան լուծը զրի
90. անոնց վրայ. Ասուրայ՝ իմ տեսուն՝ զանոնք
91. հպատակ կացուցի:
92. Իսուա՞ եւ Դարիա՞ երկրաց ապտամբաց
93. անոստից տիրեցի, տուրքեր
94. ու հարկեր վճարին զրի, [ցուցի:
95. Ասուրայ՝ իմ տեսուն՝ զանոնք հպատակ կա-

*Ստորին Զաւ գետոյն ճախակողմն
արշաւանք:*

Ա՛ւ-ն Գ.

7. Ասուրայ՝ իմ տեսուն՝ զորութեան լուծեման
8. կերիւն՝ երկրին մէջ գտնուող Սուգի երկրին
վրայ՝ որոնք չէին հպատակիր
9. Ասուրայ՝ իմ տեսուն՝ քայեցի, Ընդ 6000
10. զորս նոցա խիմի, Լուիի,
11. Արիւգի, Աւամու, [կիրներուն հետ
12. Նիմի՞ եւ բովանդակ լայնատարած կիրի եր-
13. խիւրիսի՝ լերան վրայ [պատերազմեցայ],
14. դժուարին տեղ մը՝ որ գաշունի մը սայրին պէս
15. սուր էր. բոլոր անոնց երկիրներուն հետ
16. հետադարձ կուռեցայ,
17. անոնց վրայ յաղթութեան կատարեցի:
18. Անոնց պատերազմող զինուորները լերանց մա-
19. կուռեցի ի կոյսս. [ցառաւորներուն մէջ
20. անոնց մարտիկներուն արեամբը խորիսա լեռն
21. արի (°) պէս ներկեցի: [բեցի:
22. Սուգի երկրին՝ իւր ընդարձակութեամբ տի-
23. անոնց աստուածներէն 25ը, անոնց գերիները,
24. անոնց ինչքն ու գլուրը առի տարի:
25. Անոնց ամեն քաղաքները հրով
26. այրեցի, աւերեցի, քանդեցի:
27. Անոնց զորաց մնացորդներն ոտքերուս
28. փարուեցան. անոնց թաղութիւն չնորհեցի.
29. անոնց վրայ հարկեր ու տուրքեր
30. դրի, ի հպատակս
31. Ասուրայ՝ իմն տեսուն՝ գտնեցի զանոնք:
32. Նոյն օրերը՝ այն երկիրներուն 25 աստուածները

¹ Գործեցի մէջ լեռ մը, զոր մերագոյն (օրէն Բ. 72) սիրւած Արամ լեռան հետ պէտք չէ շփոթել:

² Արեւմտեւայ ստորեղանց կողմանց ձախակողմն վիճակ մը, յարուժ էր ինչիտի (— Հանձնիք): Ցես Սաղմանասուրայ Բ. Սինգուր, Բ. 42:

³ Հաշտեանց հարաւորողը: Բառ ազգային արձանադրութեանց՝ դիրք:

⁴ Ասուրպադստայ մեծագոյն յոյժ մասին հետ այսպէս պէտք է կորզուլ: Կիրիի՝ Կուրիի կամ Կիրիւն երկրին առաւել ալլափութի մէկ մասն է:

⁵ Ցարուց մօտ փոքր վիճակ մը պէտք էր ըլլար:

⁶ Ցարուն եւ Հարս դասաւաց միջուկ՝ քարէ լեռն:

33. իմ ձեռաց տիրած աւանները՝
34. զորոնք առած տարած էի, իրր նուէր մեհենին
Բիլիսայն. [տիրեցելոյն,
35. Ասուրայ՝ իմ տեսուն՝ մեծարդ ամուսնոյն եւ-
36. Անուայ, Ռամմանայ, Աուր (քաղաքին) եւ-
37. իմ Ասուր քաղաքին աստուածներուն [տարայ,
38. եւ իմ երկրիս բոլոր հինգ հինգերուն
39. ընծայ ըրի:
40. Թագաւորութաւորաց հզօր թագաւոր,
41. թշնամաց երկիրներուն տիրող, պատերազմող
42. բոլոր բովանդակ թագաւորաց հետ:
43. Նոյն օրերը

49. հետաւոր թագաւորաց երկիրներուն վրայ՝
50. վերին ծովուն՝ եղեբը
51. որոնք հպատակութեան չէին ծանշնար,
52. Ասուր տէրն իրկեց զին, եւ ու խաղացի գնացի:
53. Դժուարին նուրք շախմատէն եւ կրիճէն՝
54. զորոնք յառաջագոյն
55. երբեք թագաւոր մը չէր տեսած,
56. սեպ ծամբայներէն, զառիվերներէն՝ [տուի:
57. որոնք չէին բացուած՝ (զօրաց) խաղալ գնացի [
58. Իսուա, Ամագաւ, Իլիսիս,
59. Սիրա-բի(°)ն, Տար(°)խուսն,
60. Տիրիստուլի, Կիսրա,
61. Տար(°)խուս-բի(°), Իսուա,
62. Խասաւարի, Շախիշարա,
63. Ռ-բիւր, Սիլիւաքուսն,
64. Սուլեմանի, Նուբանասի
65. եւ Սիսի 16 ասագին լեռներէ՞
66. կարեցի անցայ, զիւր տեղուսները՝ իմ մարտա-
կաւրիս մէջ, ի՞նչ դժուարին տեղուսները
67. պղնձի բրնձեղակ(°) ուղղեցի:
68. Լեռանց ուրաւ մեծաւոր մեկդի վերցուցի.
69. կամուրջ վասն խաղացից
70. զօրաց իմն շինել ետու. [գաւորն,
71. Եփրատի՝ վրայէն անցայ, Նիսիսի երկրին թա-
72. Տուսու-պի(°) երկրին թագաւորն, Տուալի եր-
կրին թագաւորն, [թագաւորն,
73. Կիւրարի երկրին թագաւորն, Ուզուլա երկրին [
74. Ուշաւմանի երկրին թագաւորն, Անդիարի եր-
կրին թագաւորն, [կրին թագաւորն,
75. Պիւլիւրի երկրին թագաւորն, Ասուրգինի եր-
76. Սուլե-բար(°)լինի երկրին թագաւորն, Սիսի-
բիւրի երկրին թագաւորն, [թագաւորն,
77. Խիմուս երկրին թագաւորն, Պաիւրի երկրին [
78. Ու-իւրա՞մ երկրին թագաւորն, Սուրուրիս երկրին
թագաւորն,

¹ Բիլիս կը թարգմանուի «Ցիրուհէն, եւ Բիլ — Բէլ անուն իրական մասն է:

² Բեղնեաց կամ Պանոյ ծով:

³ Աշխենաց եւ Ծոփաց ալիսարհին մէջ պէտք էր որ ըլլային այս լեռները. եւ Ամագաւ թերեւս Ամգի (Ամոմ) քաղաքին վիճակին մէջ էր:

⁴ Այս է Արամանի, արդի «Սուրաս-Չույս» գետն:

⁵ Այս վիճակն Արամանայ հիւսիսակողմն եղած ըլլալով, Թագաւորութաւորացայ Ա. Հոգոստատիստի (Գ. 12) Նիմիսի վիճակին հետ զոյն չեմք չէլու չէ: Նիմիսի վիճակն Աուր-Նաւկարայալայ Ծարգար-Թիւնց մէջ (Ա. 46, 54) Նուսիսի կուռն է:

79. Աբահին՝ երկրին թագաւորն, Աբահին երկրին թագաւորն,
80. Աբահին երկրին թագաւորն, Աբահին երկրին թագաւորն,
81. Ուզինն երկրին թագաւորն, Նազարին երկրին
82. Աբահին երկրին թագաւորն, Վահանին երկրին թագաւորն,
83. Նաիրայ երկրներուն ամբողջ 23 թագաւոր՝
84. Իրենց երկրներուն մէջ պատերազմիկ կառքեր-
85. և և զորքերն ժողովեցին, [նին
86. պատերազմ ու ճակատ տալու
87. յառաջացան: Հզօր զինուոց սաստկութեամբն
88. զանոնք ճշնեցին:
89. անոնց բազմաթիւ զօրաց մէջ՝
90. Ռամմանայ ամպրոպի նման՝ աւերում՝
91. ձեռքի, Իրենց պատերազմողաց զինանքը
92. լերանց բարձանց վրայ եւ առ երկ
93. քաղաքաց նոցա շուշմայի պէս
94. ափռեցին, Իրենց պատերազմիկ կառքերն 120ը
95. ճակատամարտի մէջ խորտակմամբ
96. խորակեցին: Չ 60 թագաւորս
97. Նաիրայ երկրաց՝ ընդ այնտիկ որք
98. անոնց օգնութեան եկած էին,
99. իմ՝ Նիզակիս(°) մինչեւ ցծափն
100. վերին Նալաճական տարի՝
101. Իրենց մեծամեծ քաղաքներուն տիրեցին:

- ՍԷՆ Ե. 1. անոնցմէ բռնած գերիներս, տ-
նոց ինչքն — ստացուածքը
2. Առի տարի. անոնց քաղաքները հրով
 3. այրեցին, աւերեցին, լքանեցին,
 4. փլատակներու բլուր ու խալան երկրի դարձուցին
 5. Երամակս բազմաթիւ ձկներու,
 6. Նորինքու, մոլորներու (°) եւ զինչ
 7. նոցա երկրագործական (°) անթիւս
 8. աւետալ տարի: Զամենայն թագաւորս
 9. Նաիրայ երկրներուն իմ ձեռքս կենդանւոյն
 10. գերի բռնեց: Այս թագաւորաց
 11. շնորհս շնորհեցին:
 12. անոնց կեանքը խնայեցին. գերի ինկած
 13. ու շղթայի զանուած բլլալովին, Համաշայ՝
իմ տեառն առջեւ
 14. անոնց ազատութիւն տուի. աստուածոց
 15. մեծաց առջեւ ապագային համար եւ վասն
աւուրց [բրգունջուցի]
 16. մնացեալց հպատակութիւն պահելու զանոնք
 17. Անոնց աքայրորդիները
 18. պատանդ առին
 19. — 1200 ձի, 2000 եղ
 20. անոնց վրայ հարկ գրի. [թան:
 21. և զանոնք թողուցի որ իրենց երկիրներն եր-
 22. ԶԱՅԻՆ՝ Վահանայ թագաւորը՝

1 Տուրքերսին մէջ՝ արեւելեց հիւսիսակողմն Ալա-
հունեաց վիճակն:

2 Մեր ազգային արձանագրութեանց դիմաւորին
(ու երկնց-որչեւ, զից —) վիճակն, որ Արամանոյ վերնա-
կողմն եւ աջ եզերաց վրայ պէտք էր որ ըլլար:

3 Անտարակոյս Անտարակոյսի մօտ Կոնստանդնուպոլս
գտնուած արձանագրութեան այս առիւնի քանդակել
տուած է թագազմ փաշայս Ա:

4 Արեւ. դէր:

23. որ Առուբայ՝ իմ տեառն՝ չէր հպատակած,
24. գերի ու շղթայակալ իմ քաղաքս
25. յԱռուր տարի եւ թողութիւն
26. շնորհեցի անոր: Իմ Առուր քաղաքս՝
27. իբր ծառայ աստուածոց մեծաց
28. ծառայելու եւ ապրելու աղաքաւ՝
29. զանի թողուցի որ երթայ: Երկրաց Նաիրայ
30. լայնածաւալայ՝ բովանդակ տարածութեամբն
31. եւ անոնց բոլոր թագաւորները [տիրեցի,
32. ինծի հպատակ կացուցի:՝
33. Այս արշաւանաց ընթացքին մէջ՝
34. ի վերայ քաղաքին Մեխեթայ՝ որ յերկրին
խալէ-բ-բէրայ՝
35. ապստամբի եւ անտուտի՝ խաղաղի գնացի:

Միջագետաց այլեայլ կողմանքն

արշաւանք:

67. Առուր տէրն Մուսրի երկրին աշխարհակա-
լութեան զիս
68. խաւերն, Նյամանն, [խաղաղի գնացի,
69. Տայս եւ Խարուսս լերանց վրայն անցնելով՝
70. ՉԱՄԱՐԻ՝ իւր տարածութեամբը գրաւեցին:
71. անոր պատերազմողները յերկիր կործանեցին:
72. քաղաքները հրով այրեցին, աւերեցին,
73. քանդեցին: Բուճանի՝ երկրին զօրքն
74. Մուսրի օգնութեան
75. եկած էր. լերանց վրայ անոնց հետ
76. պատերազմեցայ, անոնց վրայ յաղթութիւն
կատարեցին. [բուճ
77. քաղաքի մէ մէջ՝ յԱրին, Ախա լերան ստո-
78. զանոնք փակեցին. ոռքերուս
79. փարուեցան. այն քաղաքն խնայեցին:
80. պատանդներ, հարկեր ու տուրքեր
81. անոնց վրայ գրի:
82. Այն ժամանակն բոլոր Բուճանացիք՝
83. որոնք Մուսրի օգնութեան կը փութային,
84. ամբողջ իրենց երկիրներն ժողովեցան,
85. պատերազմ ու ճակատ տալու
86. դիրք բռնեցին: Զինուոց սաստկութեամբն
87. ընդհարայ ընդ 20,000 զօրս նոցա [ցայ,
88. բազմաթիւս: Տայս լերան վրայ պատերազմե-
89. անոնց վրայ յաղթութիւն կատարեցին,
90. անոնց յաղթ մարտական գործիւնը ցրուեցին,
91. մինչեւ Մուսրի առջեւ Խարուսս լեռը
92. հալածական տարի. զգիսկուես
93. զօրաց նոցա լերանց թաւուս տեղերը
94. լա-բէն նման փռուեցին. [վրայ
95. անոնց արեւնը ձորերու եւ լերանց բարձանց
96. հասցուցին. անոնց մեծամեծ քաղաքներուն
97. տիրեցին, հրով այրեցին,
98. աւերեցին, լքանեցին, փլատակաց կոյս մ՝ եւ
խալան երկրի մ՝ ըրի:
99. ԶԽԱՆՈՒՍԱՍ՝ անոնց բերդաքաղաքը՝
100. փլատակաց բլրը մէ նման յերկիր կործանեցին:

1 Բուճանի՝ «ոռքերուս» տակ գրի:

2 Եւփաց հիւսիսակողմն՝ Երբրուսայ ախալազմ
վիճակ մէ:

3 Եւփաց հիւսիսայ արեւմտակողմն:

- Սէն-Զ. 1. Անոնց բազմութիւն զօրաց հետ
2. քաղաքներու մէջ եւ լեռանց վրայ պատերազմացայ աստուածութեամբ.
3. անոնց վրայ յաղթութիւն կատարեցի.
4. անոնց մարտիկ զորքերը թաւուտ լեռանց մէջ յերկիր կործանեցի
5. լաւ-բնեւրու նման. գլուխներ կտրեցի
6. ցորենոյ (?) հասկերու նման. [անոց վրայ
7. անոնց արիւնք լեռանց ծործորներու եւ բար-
8. վազել տուի. Այն քաղաքին տիրեցի.
9. անոնց աստուածները կորզեցի առի. անոնց ինչքն ու գլխը
10. առի տարի. քաղաքն այրեցի. [նեբով
11. անոր 3 մեծամեծ պատուարները՝ որոնք աղեւս-
12. կաղմած էին՝ եւ քաղաքին շրջակայքը
13. աւերեցի քանդեցի, փատակաց կոյտ եւ խոպան երկիր
14. դարձուցի, եւ 21 ՊԱ քարեր վրանին
15. սփռեցի, Պղնձի շանթ մը չկնեցի,
16. զաւարս երկրաց՝ որոնց աստուածով՝ իմով՝ իմ տերմամբ
17. տիրած էի, եւ այն քաղաքը նորէն չհիմնելու
18. եւ անոր պատուարը նորէն չշինելու վճիռը վրան
19. գրեցի. Աղիւսէ առն մ'անոր վրան
20. կանգնեցի. այն պղնձի շանթը
21. անոր մէջ կանգնեցի.
22. Ի ծառայութեան Ասուրայ՝ տեսան իմոյ՝ պատառազմիկ կառքերս
23. ու զօրքս առի, զկիբստան՝ [մանացիք
24. անոնց արքայական քաղաքը պաշարեցի. Բու-
25. իմ ծակատամարտիս ու զգին բաղնումէն վախ-ցան,
26. ոտքերուս փարուցան. անոնց ինչոպեղնայեցի,
27. Անոր մեծամեծ պատուարներն եւ զպատնէս նորս
28. աղեւսակերտս անոնց կործանել հրամայեցի,
29. Անոնց յատակէն մինչեւ ցտանիսն
30. քանդեցին, փլատակներու կոյտ ու խոպան երկիր գարձուցին.
31. եւ 300 ապատամներու ցեղերը՝
32. որոնք անոնց մէջէն Ասուրայ իմ տեսան չէին հնազանդիր, [նոնք ի պատանդս
33. քաղաքով բերին. զանոնք ընդունեցայ, զա-
34. առի, հարկերն ու տուրքերը
35. առաջուրէն աւելի բարձրացուցի, անոնց վրայ
36. դրի, եւ լայնատարած Բուսանի երկիրը
37. իւր ընդհատակութեամբն իմ ոտքերուս
38. տակը դրի.¹
39. Ընդ ամենայն՝ 42 երկիր եւ անոնց իշխանները,
40. ստորին Զաբայ՝ 5 անդիի կողմէն,
41. հեռուար անտառուտ լեռանց սահմանազրուխ-ներէն
42. մինչեւ Եփրատայ անդիի կողմը,
43. խառտի երկիրը, եւ զպրկին ծովն

¹ Ալլափոն ընկերացուած՝ «Ասուր դէր»:

² Այս արշաւանքն վերջէ եւր թագաւոր Բ. Ասուր-նաւս գեղացի այրին արձանագրութիւնը կանգնած է:

³ Ստորին կամ Փորք Զաւ գետ:

44. արեւմտոյ,՝ տերութեանս սկիզբէն
45. մինչեւ կառավարութեանս 56. տարին ձեռքս աշխարհակայց:
46. Զանոնք հասարակօրէն հլու բրի.
47. անոնցմէ պատանդներ առի, հարկեր
48. ու տուրքեր անոնց վրայ դրի.
49. Թաղուցի զուղիս թշնամաց զբազումս
50. որոնք իշխանութեան չէին ընդգիւնանար.
51. դիւր տեղ պատերազմիկ կառքիս մէջ, եւ [52. ոտքովս անոնց ետեւէն [գետարին տեղ
53. քաղեցի: Թշնամաց ոտքը
54. իմ երկրիս մէջէն կասեցուցի:

Սէն-Ը. 1. Ուսմանայ¹ տեսան իմոյ՝ խամրի մահեան՝

2. զոր Շամիրուման²՝ արքայ թուրմ Ասուրայ,
3. որդի Իշլիլագանայ,
4. չկնած էր, անկած եւ կործանած էր:
5. Անոր տեղին մտքերցի, ի հիմանց
6. մինչեւ ցտանիսն՝ զայն աղելսով
7. չկնեցի, առաջուրէն աւելի
8. զարդարեցի, հաստատուն գործեցի:
11. Նոյն տաննէրն՝ ՎԱ քար, խաւ. ՏԱ քար,
12. շարունակ քար ի լեռանց
13. Նաիրի երկրին՝ որուն օգնականութեամբ Ասու-րայ՝ տեսան իմոյ՝
14. տիրած էի, բերել տուի, [մէջ
15. եւ Ուսմանայ՝ տեսան իմոյ՝ խամրի մահեան [56. յաւիտենական⁴ ժամանակաց համար զանոնք դրի:
.

Թագաւոր Բաղասարայ Ա. Բեկեալ Մնիա-րաբէն հանեալ մասն:⁵

«... քաղաքործութիւններ բրաւ... Կա-սիրի երկրին մէջ, Ասուր-տանի եւ խաւ երկրին լեռներէն մինչեւ Լաւա-մի գաղաղեալներն եւ Նաիրի երկրին լեռներն»⁶

Կոմանտի արձանագրութիւնն:⁶

1. Թագաւոր Բաղասար [բնասունի,
2. արքայ հօր, արքայ ժողովրդոց, արքայ Ասու-
3. աշխարհիս շքա կողման արքայն,

¹ Աս Է՝ Պաւս լին: Այսպէս եւ Ա. Զ. Սէն Ի Records of the Past, n. 6, հար. Ե. էջ 112, Ծան. 1, եւ Եր. Լաւա-մի Ի Abhandlungen der königl. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. 1877, էջ 185.

² Օդայ, հոգեւոր եւ ամբարաց դէրն:

³ Հաւանականօրէն Շամիրուման Ա., Բ. Գ. Իրր 1820-1800:

⁴ Կամ «Ձեռնադաւ, ապաղայն»:

⁵ Մեծապարս արձանագրութիւնն Գոյունընդի աւերակայ մէջ գտնուած է, եւ անոր մէջ էջին վրայ գրուած-ներն Թագաւոր Բաղասարայ Ա. հը համարուն. Ձեւ J. Ménaant, Annales des rois d'Assyrie, էջ 50:

⁶ Արձանագրութիւնն՝ հայացի հոգեւոր վրայ Մանադ-կերտէն իւր երեք ժամ հետո. Կոմանտի մէջ գտնւ. յամի 1898, Ա. Պէլք. Գ. Գ. Լէման, եւ 1899 փետրուարի 9ին

4. Նաիրիի երկիրներուն տերեց,
5. Տումիլի երկրէն
6. մինչև Գաիանի երկիրը տերեց,
7. ... [մինչև] յծովն մեծ ։²

Սուքնատ գետոյն այրին արձանագրու-
թիւնն ։³

1. Օգնականութեամբ Վուրայ,
2. Շամսայ, Ռամմանայ՝ աստուածոց
3. մեծաց՝ իմ տերանց,
4. եւ թագաւթփառար՝
5. Ասորեստանի թագաւոր, որդի Ասորքիսեսայ՝
6. արջային Ասորեստանի, որդւոյն Մուսակիլի
[Կուսկուրի]
7. արջային Ասորեստանի, աշխարհակալող ի
8. մեծ ծովէ արեւմտից
9. մինչև Նաիրիի ծովն ։⁴
10. — 3 անգամ Նաիրիի վրայ արշաւեցի ։

Պերլէնի Գիտութեանց զեմարանին Համալուծարարն ձէլ
Հաղորդեցաւ ։ Յետ Sitzungsberichte d. könig-
lich preussischen Akademie der Wissen-
schaften zu Berlin 1899, VII. էջ 117.

1 Հաւանականորէն՝ Հայաստանի արեւելից Հարաւոյ
սահմանագիծոյ վրայ գիտնէ զի ։

2 Միշերակաւան ծովն ։

3 Սեւ ծովաց մէջ Հանի եւ Իլիճէն շորս ժամ
Հեռու՝ Պարսի ասանդզ պողոտային վրայ՝ վերագոյն Յի-
զբիւրի ձախտկողման օժանդակ մէկ գետն կայ, զոր Ասորես-
տանի թագաւորը Սուքնատ կամ Սուպատ զը կոչէին, եւ որ
զարգիս ըստ անման Սպէսէն-Սու. եւ ըստ Ն. Ք. Լէման ու-
սուցիչ Պիլլէշէն-Սու. Գիտութեանի Գետնի՝ նոյն ուսուցչին
անձամբ ըսած Հիտաղասութեանց Համմանտ, աղաւ գետնի
վրայ իւր վից ժամու. Կամայ Հասիլէն ետքը՝ ինչ Հաղարա-
մարի մօտ երկայն ժայռի մէջ ասկէն անցնելէն վերջ դուրս
կ'ելլէ ։ Գիտայն ժայռէն դուրս ելած տեղւոյն տակաղմը
Հինդ արձանագրութիւնը իմ գտնուին, որոնց մին է թագաւթ-
Սու. վերայգրեալ արձանագրութիւնն, որ ներքին թարգմտի
մը մէջ զայնուց երեք արձանագրութիւններէն մին է, ասոր
վրան նոյն թագաւորին Հարթ թանգակ պատկերն կայ՝ իւր
աջակողմն ունեւոր վերայգրեալ արձանագրութիւնը ։ Այս
թարգմտին եւ ասկէ վեր գտնուող այլք մը մէջ եղած երկեր-
կու միւս արձանագրութիւնը՝ ըստ Լէմանոյ բանից, Սագ-
մանասարայ Բ. եւ Այս շորս արձանագրութեանց միւր՝ որ
ներքին թարգմտին մէջ է (եւ մինչև Հիմալ թագաւթագա-
րայ կ'ընծայուէր), Սագը. Բ. Ի 74 (Բ. Բ. 853) տարիէն է ։
Վերին թարգմտին առաջին արձանագրութիւնն այս թա-
գաւորին 156 (Բ. Բ. 845) տարիէն է ։ Գարձեալ՝ ներքին
թարգմտի երրորդ արձանագրութիւնն (որ ցարդ Ասոր-
եստանագրաւոր կը Համարուէր) եւ վերին թարգմտին եր-
րորդ արձանագրութիւնն՝ Հաւանականորէն նոյն թա-
գաւորին տուլլ մէկ պոյնթիլեան առէին ըստ զ. քանդա-
կուսան էն՝ կ'ընէ նոյն ուսուցչին ։ Սակայն թագաւթագրաւոր
եւ իւրայ միւր արձանագրութեան զգալիւնէն Համար կը
վկայէ Ասորեստանագրաւոր իւր Յարթուութեանց մէջ՝ Սեւ Ս.
105 ։ Այս արձանագրութիւնը՝ 1862 տարին անդգիսեան Հիւ-
պատան էն՝ Գիտութեանի Ս. Գիլլըր գտաւ, եւ 1883ին գեր-
ման Սեպեր Հարաւորական անոնց պոյնթիլէ, երկուքն եւս
անոնց դրոշմակերպներն առին ։ Յետ բնագիրքի Բ. Cuneif.
Inscr. of West. Asia, III. 4. 6, եւ 18. Eb. Schrader: die
Keilinschriften am Eingange der Quelltrogge
des Sebeneh-Su, էջք 27, 7, 8, եւ Keil. Bibl. I,
էջք 48—49.

4 Բազմանեաց ծովն ։

Թագաւթագրաւոր Բ. (Բ. ա. 889—885)
Սուքնատ գետոյն այրին արձանագրու-
թիւնն ։¹

1. ...* Թագաւթ [աղար]
2. ...* արջայ մեծ, արջայ Հզոր, [Նի...*]
3. ...* արջայ ժողովրդոց, արջայ Ասորեստա-
4. ...* զգովանդակութիւնն (°) աղագոյ մեծաց ։
5. Օժանդակութեամբ (աստուած)....* այ...*
6. աստուածոց մեծարանաց իւրոց *
7. Հոն գնաց. աշագին լեռներ՝ ի
8. ծագմանէ արեւու մինչև ցմուտս
9. արեգական նուածնց ։
10. Բուռն, անպարտելի...*
11. Հոն գնաց կայծակն (°) նման,
12. գետեր *
13. առաւուր կոիւց ։

Ասորեստանագրաւոր Բ. (Բ. ա. 885—860)
Տարեգրութիւնն ։²

9. Ասորեստանագրաւոր Հզոր թագաւոր,
10. . . . արջայ զգովանդակութեան շորից կող-
մանց աշխարհի....

44. Կաւաւթագրութեան առաջին տարին ։ . . .

45. . . . պատերազմիկ կառքերս — զորքս ժողովեցի,
արշաւեցի սեպ ճամբայներէն, գծուարին լեռ-
ներէն, որոնց ճանցիցի
46. Կաւաւթս ու զորացս անյարմար էին ։ Կուսմիկ
երկրին վրայ գնացի. Գուրբի իրենց բերաւ-
քաղաքին, Սուրա, Աբուրու,
47. Աբուրա, Աբուրի ամուր քաղաքներուն՝ որոնք
Ուրիի, Աբուրի, Իսիւրի կոչուած աշագին
լեռներուն մէջ իւր գտնուին՝ տիրեցի, զպատե-
րազմողս նոցա
48. բազմութիւն սպանի, աւարնին, ինչքերնին,
արշաւանի յափշտակեցի. զորքս փախաւ,

1 Յետ վերելիթեր ծանօթութիւնը, Յետ եւ Eb.
Schrader: die Keil. am Eingange der Quell-
grotte des Sebeneh-Su, էջք 18, 18, 28, եւ Keil.
Bibl. I. էջք 50—51.

2 Սեպերի արձանագրութիւնն ինքնուրեք առիթով
մը վրայ ձեռագրուած՝ Ս. Գիլլըր յիշատակած քաղաքի քա-
ղաքին Նիւիլի զից ամաւորին մէջ գտնուեցաւ ։ Քաղաք
Նիւիլիէն Հարաւորական Սեպերի ձախտկողմէն
Նիւիլիուս կոչուած աւերակաց տեղն է, որ Նիւիլիէն իւր
6 ժամ Հեռու է ։ Առաջին վից արձանագրութեան մէջ պատահած
գործոց վրայ բաւական լաւ ժամանակագրական կարգաւ-
որութիւն մէկ է անուրի Նոյն յիշատակարարնին մէջ, յո-
րում տարիներն անմանց անուններով որոշուած են, եւ
որոնք Անտանակիր Յարթեր կը կոչուին ։ Սակայն նոյն
Յարթագրութեանց մէջ ամեն արշաւանաց տարիներն չեն
յիշատակուած ։ Յետ Cuneif. Inscr. of West. Asia
I. 17—26, եւ Eb. Schrader: die Keil. Bibliothek,
I. էջք 50—129.

3 Բ. ա. 884 ։

4 Նիւիլի Բ. Հաւանականագրութեան (Գ. 71) թագաւթ-
փաղարայ Ս. եւ Սագմանասարայ Բ. Նիւիլիուսայ Նիւիլի-
տին մէջ տալ 43 ։

- գժուարին լեւան մը վրայ տարացաւ: Լեւան կարի գժուարին էր. անոնց ետեւէն
49. փութով հետամուտ չեղայ. լեւան գազաթն երկաթի գաշունի մը ծայրին պէս կը բարձրանար, եւ երկնից թռեւաւոր թռչունն մ'անոր շնամեծար: Նման բունջ
50. — Գլխիկ (— թռչնայ) իրենց ամբողջ շունջ լեւան վրայ շինած էին: Ուր որ իմ հարցոյ մէջէն եւ ոչ մի թագաւոր մտած էր, երեք օրուան մէջ
51. զիւրապան մագլթով (°) լեւան վրայ ելաւ: քաշարտուծեամբ կռուայ ցանկանալով: Վեր ելաւ, իւր սպեքերովն լեւոր կոխկռտեց, անոնց բոլոր խոխոխեց, բանալին
52. խորտակեց: Անոնց պատերազմողներէն 200ը զէնքով յերկիր կործանեցին. անոնց մեծ աքանակ աւարը՝ ոչխարաց երամակներու պէս առի տարի:
53. Անոնց արեամբը՝ լեւան արի նման ներկեցին. իրենց մնացորդները լեւանց ծործորներու եւ անձուկներու (°) մէջ ոչնչացուցին. անոնց քաշաբներն
54. աւերեցին, քանդեցին, հրով այրեցին: Նստմի երկրէն ելայ, Կիրբուրի՝ երկիրը վար իջայ, Հարիս Կիրբուրի
55. Միմիս, Սիմիսա՝ Ուլմանիս, Ուգաս՝ խարգա՝ ու խարմասա երկիրներէն ձիւր, ջորիներ (°)
56. արջուտ, ոչխարներ, զինի, պղնձի անօթներ իբր իրենց հարին ընդունեցայ: Անոնց վրայ կողմնականք գրի: Մինչդեռ (յորքը) Կիրբուրի մէջ
57. կը գտնուէր, Ասուրքի՝ իմ անաւուն՝ պղծառու թիւնն զԿիրբուրացինն եւ զԿուրեւակացինն յերկիր կործանեց, Չիւր, արծաթ,
58. սպի, կապար, պղնձ, պղնձի ամաններ ի սակ հարկի առջեւ բերին: Կիրբուրիէն ծամբայ ելայ, Խուրուն՝ քաղաքին կրճի մէջ միւնջայ, որ
59. Կիրիւի՝ երկրին գիմացն է: Խասու, Խասարու, Նիստուն, Իբրիդի,
60. Միաբիս, Արձանիս, Տիւս, Խալուս քաղաքներուն՝ որոնք Կիրիւի երկրին Ուսու, Արուս,
61. Արարդի՝ ահագին լեւաններուն մէջ կը գտնուէին՝ տիւրեցի. անոնց բազմաթիւ զօրքը սպաննեցին. աւարնին եւ ինչքերնին առի տարի:
62. Զօքն փախաւ, Նիստունի գիմացը զուրս ցցուած լեւանային փայռ մը բռնեց, որ երկնից ամպի մը նման՝ երկնքէ դէպ ի վար կը հակէր:
63. Ուր որ թագաւորաց իմ հարցոյ մէջէն եւ ոչ մէկն մտած էր, իմ զինուորներս թռչնոց պէս անոնց վրայ խոյացան:

- 1 Կապուտան ծոգուն արեւմտեան եզերքը:
2 Կորմէնց արեւմտագողմը Յարիք գաւառն:
3 Կորմէնց մէջ Ալյուսաք գաւառն:
4 Քուրեւս Հաքք գաւառն՝ Յուրեւրեանի մէջտեղը:
Հարը չնոքա կը կռուի ի դիւս մասն Տրոսոս—Բիտոս Պիտոս—Բիտոս, Կոստ. Երեւաններն. ԳԼ. 44:

- 5 Կապուտան ծոգուն հիւսիսային եզերքն վիճակ մը:
6 Աղբային արեւմտագողմէնանց Հուգիտիս երկրին, եւ մասապոթականի արեւմտագողմը Գուկան գաւառն:
7 Միւսնց մէջ Յալին քաղաքն:
8 Ուր եւ Կուրիւի, Կիրբու, տես ի վեր անդը:
9 Հայաստանի արեւմտեան հարաւային մասին մէջ:

64. Անոնց պատերազմող զօրքէն 260ը զէնքով զիսթաւայ կայաքցի. գլուխին կտրեցին. անոնցմէ սինն մը կառուցի: Անոնց մնացորդն թռչնոց պէս
65. լեւան գազաթն վրայ իւր բոյնը շինեց: Անոնց աւարն եւ ինչքը լեւան մէջէն վար բերել տուի. քաղաքները՝ որ ի մէջ
66. ահագին ու թաւաւ լեւանց էին, աւերեցին, քանդեցին, հրով այրեցին: Մարդիկն՝ որչափ բազմութեամբ որ զինուոցս երեսնէ փախած էին, վար իջան, ոտքերուս
67. փարուեցան: Անոնց վրայ տուրքեր, հարկեր ու վերակացունք գրի: Նիստունի քաղաքապետը՝ Բուբայի որդին՝ զուբու
68. Արբալէ՝ մէջ մարտիւրներ բրի, պատի մը մէջ հիւսեցին: Նոյն տեսն իմ անձինս պատկերը շինեցին. իմ կարող զօրութիւնս
69. անոր վրան գրեցին, իբր լեւան վրայ՝ Աուրնուս միրապետ. քաղաքին մէջ՝ աղբերական տեղը՝ զայն կործանեցին: Նոյն անուանակիր տարւոյն մէջ՝ Ար՝ ամսին 24դ օրն
70. բոստ հրամանի Աուրայ եւ Խուսուայ աստուածոցն մեծայ՝ տերանց իմոյ՝ Նիսուէնն ելայ, Նիբուր՝ եւ Պաճատուս՝ ահագին լեւաններուն ստոր զանուող քաղաքաց վրայ
71. արշաւեցին: Ասկուն, Ուսուս, Պիլիզի վիճակներուն մէջ 20 քաղաքի տիրեցին. անոնց բազմաթիւ պատերազմողները սպաննեցին.
72. աւարնին եւ ինչքերնին առի տարի. քաղաքները հրով այրեցին: Մարդիկն՝ որչափ բազմութեամբ որ իմ զինուոցս երեսնէ փախած էին, վար իջան,
73. ոտքերուս փարուեցան. անոնց վրայ տուրքեր գրի: Նիբուր ու Պաճատուս լեւանց ստորաններն եղող քաղաքներէն ելայ, Տիգրիսի վրայէն անջայ,
74. Բուսիս—Իի մտեցայ: Բուսիս—Իի եւ Մուսիսի հարկը՝ պղնձի անօթներ, արջուս, ոչխարներ, զինի՝ ընդունեցայ:

99. . . . Անուանակիր տարւոյն մէջ, իմ անուանա տարին, . . .

101. . . . Նոյն անուանակիր տարին եւ իմ Նիսուէ գտնուած ատենն բերին

102. Եւր թէ արք Ասորեստանիայք եւ Խուսիսի անոնց քաղաքապետն, զորոք Մաղմանասար՝ Ասորեստանի թագաւորն՝ ինծ մէ առաջ թագաւորող իշխան մը

103. Խալիզիդիայի մէջ բնակեցուցած էր, ապրատամբեցան, իմ թագաւորական քաղաքը

- 1 Նիսուէ արեւելագողմը՝ Ասորեստանի Արեւդա քաղաքը:
2 Պարճաւալ 884 տարին:
3 Յուսիս—Օրոստուս:
4 եւ 5 Կորդուաց հարաւային սահմանագլուխը լեւաներ: Նիբուր կը կարդաւուր նաեւ Նիպուր:
6 Բ. ա. 883:
7 Բ. ա. իբր 1330—1310:

- գիտնականուս¹ առնելու համար յառաջ խաղացին²
104. Ասորայ, Համասայ եւ Ռամմանայ՝ իմ վատահոթեանս ատուտուով³ հրամանաւն, ժողկեցի իմ պատերազմի կառքերս եւ զորքս Սուբանաթ՝ գետովն արեւմտեանէն⁴ տեղի պատկերայ
105. Բազալեթ փառաբայ եւ Բազալեթաբայ⁵ Ասորեստանի թագաւորաց՝ իմ հարցս, իմ արքայական անձինս մէկ պատկերը շինեցի, եւ զայն անոնց քովը կանգնեցի
106. Նոյն ատեն իմայեւ երկրեն ի սակ հարկի արուաւ, ոչխարներ եւ գինի ընդունեցայ, Յառաջ խաղացի գէպ ի Կափարի⁶, Կինարուն⁷
107. Խալաիայ բերդաքաղաքին մօտեցայ, Զօրացս յարձակմանն, բռնեալ ճակատամարտիս խոյսցայ, քաղաքին տիրեցի: Անոնց պատերազմողներէն 600ը
108. զինուք յերկիր կործանեցի. 3000 գերի կրակի մէջ այրեցի. իբր պատանդ⁸ անոնցմե եւ ոչ մէկը կենդանի թողուցի: Այսուպէս
109. անոնց քաղաքապետը կենդանոյն ձեռք ձգեցի: Անոնց գիւղիներն ի ցեղ հանեցի. մանչ ու աղջիկ տղւոցն խաբուի մէջ այրեցի
110. Ձառակայ անոնց քաղաքապետը մորթեցի ըրի, Դամադամուսայի պարսպին մէջ զանի հիւսեցի. քաղաքն աւերեցի, քանդեցի, հրով այրեցի:
111. Մարբուռ⁹ քաղաքին եւ իւր վիճակին տիրեցի. անոնց պատերազմողներէն 50ը զինուք յերկիր կործանեցի. անոնցմե բռնեալ 200 գերիները կրակի մէջ այրեցի, 332
112. զինուորս երկրին Նիրբուլայ¹⁰ դաշտին մէջ կռուելով սպաննեցի. աւարնին, արջառնին եւ ոչխարնին առի տարի: Նիրբու երկրին՝ որ Ուխիրա լեռան ստորտուն է,
113. գաշնակցութիւն մ'ըրած բլլալով՝ իրենց Տիւա ամրոցին մէջ զանուած էին: Կինարունն¹¹ էլայ, Տիւալն մօտեցայ
114. քաղաքն խիտ ամուր էր. 3 պարիսպ զանի կը շրջնապատէր: Մարդիկն իրենց հօգո պարիսպներուն եւ բազմութիւն զօրացը վնայ վտառհալցան. վրտ չեկան,
115. ոտքերուս փարուեցան: Կռուով եւ ճակատամարտի քաղաքին վնայ յարձակեցայ, տիրեցի:

¹ Անուշաու քաղաք Հաւանեցի: Երկրորդ Դամադամուս քաղաք մ'ալ կար, որ Ամոյ հարաւայ արեւմտեցի կողմէն էր: Գետ ասուն ի վայր՝ Սին Գ: 105:

² Չորմ տես ի վեր անգր:

³ Նաշպու:

⁴ Յատուկ անուան յառաջիկ է ՄՍԾ «Երկիրն որոշակի դաշտաբազմին, որ եւ ԱՄԻ «Եւոն կը կարգուցուի: Ատրիստանայ» Սուբանա գետն ջովն եղևով «յառաջ խաղացան էն գէպ ի լեռնին Ատրիստարի որ Կափարի կը կոչուէր եւ անոր բարձրագոյն գտնուած երկրին նոյն անունը կը կրէր: Վերջիվերջ Դամադամուս-Անուշաու քաղաքն ալ Սուբանաի հիւսիսակողմէն էր: Այս Կափարին պէտք չէ շփոթել Կափարի-Մարտին լեռան հետ:

⁵ Կապան քաղաք Մեն Դոփաղ:

⁶ Ատրիստարի արեւմտեանէն՝ որպէս հաւանութեան թեւի:

⁷ Որ եւ Սինարուն:

երցի: Անոնց 3000 պատերազմող մարդիկը զինուք յերկիր կործանեցի. անոնց աւարը,

116. ինչքը, արջառը, անոնց սիւսաններն առի. շատ մը գերիներ կրակի մէջ այրեցի. շատ մը մարդիկ կենդանւոյն ձեռք ձգեցի:
117. ամանց ձեռքերը եւ թեւերը (°) կորեցի. ամանց քիթը (°), ախանները, (թեւերը °) կորեցի. շատ մը մարդոյ աչքերը բրեցի:
118. կենդանի եղողներէն աշտարակ (°) մը կանգնեցի. հատմ'ալ կռուականներէն կանգնեցին Նառուս վնայ՝ իրենց քաղաքին վիճակին մէջ՝ անոնց գլուխները վարեցի. իրենց արու աղւալքը,

Անշ Բ. 1. աղջիկ տղայքը կրակի մէջ այրեցի. քաղաքն աւերեցի, քանդեցի, հրով այրեցի, ոչնչացուցի: Նոյն ատեն Նիրբի երկրին քաղաքները,

2. անոնց ամուր պարիսպներն աւերեցի, քանդեցի, հրով այրեցի: Նիրբիէն էլայ, Տուսխանի՝
3. մօտեցայ: Տուսխան նորէն գրաւեցի, անոր հին պարիսպը կործանեցի. տեղը մաքրեցի, հիման հասայ: Նոր պարիսպ մը
4. ի հիմանց մինչեւ զկատարն կանգնեցի, աւարներ, (գեղեցիկ կերպով) կարգի դրի: Իմ արքայական բնակութեանս համար հոն պալատ մը հիմնեցի. դրան թեւերն աւարտեցի, զանոնք իրենց դրան վնայ կանգնեցի:
5. Նոյն պալատը կանգնեցի ի հիմանց մինչեւ ցտանիս, զանի աւարտեցի. ոյլ չողուէ ճարէ իմ անձինս պատկերը շինեցի, զպարտութիւն
6. շեքեղադոյն զօրութեանս՝ ու Նաիրիի երկրներուն մէջ կատարած գիւցաղական գործոցս պատմութիւնն անոր վրան դրեցի, զանի Տուսխայի մէջ
7. կանգնեցի: Տախտակ մը դրեցի, անոր պարսպին վնայ գետեղեցի: Աւարթարակ Ատրիստանեանները՝ որոնք կարտուութեան եւ քաղցի պատճառաւ ի լերին
8. յայլ գէպ ի Սուպու¹ ելած էին, ետ բերի, Տուսխայի մէջ հաստատեցի: Նոյն քաղաքն իմ վերագոյն իշխանութեանս
9. տակ դրի: Նիրբու երկրէն ընդեղեղներն — յարդ հոն գիւղեցի. Նիրբուի մնացորդներն՝ որոնք իմ զինուորս երեսնէ փախած էին,
10. վար իշան, ոտքերուս փարուեցան: Իրենց քաղաքներուն — գեղեցիկ շէքերուն մէջ զանոնք բնակեցուցի: Չիբու:
11. Նորինուս, արջառ, ոչխարներու, գինու, պղնձի անօթներու հարկն ու տուրքը առաւ: Զուրէն աւելի բարձրացուցի, անոնց վնայ դրի: Անոնց որդիքը պատանդ
12. առի: Եր անոնք² Տուսխա կը գտնուէին, զհարկն Զամանիի որդւոյն Ամիրալայի, Անխաիայ Սուպրիսուցայ,

¹ Աղջնեաց նահանգին հարաւայ արեւմտեանէն քաղաք մը:

² Դոփաղ արեւմտակողմէ վիճակ մը: Մեն Դոփաղ:

³ Այսինքն «Ատրիստանեաց զօրքն»:

13. Դերձուհի՝ Տուրուսի որդւոյն Լապտուրիի, եւ Հապտապահայ Ուրուսի երկրին, եւ Նաբրիի երկրներուն թագաւորաց հարկը՝
14. Կառքեր, երկվարներ, ըրիկներ, արծաթ, ոսկի, պղնձի անօթներ, արջաւ, ոչխարներ, գինի՝ ի սակ հարկի անոնցմ ընդունեցայ:
15. Նաբրիի երկրներուն վրայ կողմնակաւներ գրի: Նաբրիի երկրներէն դառնալուս ասին՝ Կիրբու երկրն՝ որ ի մէջ
16. Կառիարի լեռին՝ ապստամբած էր. իրենց քաղաքներէն 9 հասար թողած էին, իրենց Խալիլի քաղաքն անորոյն եւ գծուարին լեւան վրայ
17. Կր վտառհէին: Լեւան քաղաքներուն վրայ յարձակեցայ, տիրեցի. ահապէս լեւաներու մէջ անոնց պատերազմները սպաննեցի. անոնց աւերածին ասրի պէս լեւոր
18. Ներկեցի: Մնացեալները լեւան ծործորներուն եւ անձուկներուն մէջ ոչնչացուցի: Անոնց աւարն եւ ինչքը՝ առի, անոնց պատերազմողաց կառավարները
19. Կորեցի. անոնց կառավարներուն սին մը կանգնեցի. մանչ աւորիկ տղաքին խաբուկի մէջ այրեցի: Բուլանի քաղաքին կրճի մէջ
20. մտայ, Լուքիս գետայն եղբորը հասայ: Զառաջ խաղալուս ասան՝ կրճի մէջ եղող Կրիի երկրին քաղաքներուն տիրեցի, անոնց բազմաթիւ պատերազմողները
21. սպաննեցի. անոնց կողբալուս առի. քաղաքները կրակով այրեցի: Արատպայէն դուրս ելայ: Նոյն ասան՝ զհարկն
22. Անիքամուլայ՝ որդւոյն Գաիլիիւյ Չալլայեցոյն,՝ որդւոյն Բաիլիսիայի Խառապոյնի եւ խալիլ քաղաքայի թագաւորաց՝ արծաթ, ոսկի,
23. անագ, պղնձի անօթներ, արջաւ, ոչխարներ, ձիեր ի սակ նոցա հարկի ընդունեցայ: Ասուրիկանայ անուանակիր տարին՝ լուր բերին՝
24. “Ասուրաման” Գալուր երկրին իշխանն ապստամբեցաւ. բովանդակ Ձառուս՝ երկիրն դաշնակցութիւն մը կազմեց. Բաբելոն կրճին մէջ
25. պատուար մը կանգնեցին,

Արշաւանք յարեւելս հարաւայ եւ յաղթութիւնք ասորեստանոյն:

80. Խուրուսկայցիներն եւ Կիրզանացիներն երկրէն
81. Վեհափառութեան Ասորայ՝ տեառն ինչ, նկուն բաւ. արծաթ, ոսկի, ձիեր, գործուած

1 Աղանաց հարուսկողմն երկիր կամ վիճակ մը:

2 Աղանաց արեւելեան հիւսիսակողմէ՝ Սաւոյ ձոր քաւառն:

3 Բ. ա. 882:

4 Ասու երկրին Ասորեստանի հարաւային արեւելակողմը կը գտնուէր. ասորի պէտք չէ շփոթել զայն փոս Ձառուսային հետ՝ որ Կապուսանն ծովուն մօտ ասոր հարաւայ արեւմտեց կողմն էր, որ եւ յետոյ Գամբիլ կոչեցաւ: Վերջոյն Ձառուսն Բաբելոնի կրճին հետ միացեալ է. իսկ այս վերինն բնաբեր մէջ կը մտնէր ասպէս. “51. Ընդ Ձառ. 52. ասորին անցայ, Բաբելոնի կրճը մտայ, ապա՝ վերջոյն Ձառուսն ասորին Ձառ. գետէն անդին էր:

գեղեաններ, արջաւ, ոչխարներ, գինի ի սակ հարկի եւ տրաց իմ առջեւ բերին:

86. Սիվան՝ ամառն մէջ՝ առաջին օրը՝ Զառիթմա՝ գամբիլայի անուանակիր տարին՝ կառքերս աւորեցաւ գումարեցի:
87. Տիգրիսի վրայէն անցայ, Գառմաի մտայ, Տիգրիսի մէջ եղած պալատն գնացի: Գառմաի մտայ հարկն ընդունեցայ: Գառմաի մտայ, ի կրճն
88. Խառապոյն՝ երկրին մտեցայ. Կրպակի՝ քաղաքին մէջ բանակեցայ, արջաւ, ոչխար, գինի, պղնձի ամաններ ի սակ հարկի Կրպակէն ընդունեցայ: Կրպակիէն ելայ,
89. Մատիաթի՝ քաղաքը մտեցայ. Մատիաթիէն՝ իւր գերեզմանաց քաղաքան՝ տիրեցի. անոր պատերազմողներէն 2800ը զինուոր յերկիր կործանեցի. անոնց մեծաքանակ աւարն առի տարի:
90. Որշակ մտաւ ի որ զնուցաւ Երեսէն փախած էին՝ սողերուս փառուցանա: Ձանսից իրենց քաղաքներուն մէջ բնակեցուցի. հարկ ու տուրք եւ “ուրասի” դաշնակց մը՝ զոր զօրացուցի, անոնց վրայ
91. գրի: Անձինս պատկերը շինեցի. հզոր զօրութիւն անոր վրան գրեցի, Մատիաթի մէջ կանգնեցի: Մատիաթէն ելայ, Ձաղաբուխ՝ քաղաքին մէջ
92. բանակեցայ: Կրիիի հարկը՝ արջաւ, ոչխարներ, գինի, պղնձի ամաններ, պղնձի վայրենի ցուլեր(“), պղնձի կաթնայն(“), ընդունեցայ: Ձաղաբուխայէն ելայ,
93. Իրիսիայի՝ մէջ բանակեցայ. Իրիսիան հրով այրեցի: Իրիսիայի մէջ Սուրայի հարկը՝ արջաւ, ոչխարներ, գինի, պղնձի ամաններ ընդունեցայ:
94. Իրիսիայէն ելայ, Կառիարի լեւան մէջ բանակեցայ: Մալարանդու քաղաքին եւ անոր վեհակէն երկու քաղաք տիրեցի. անոնց պատերազմողները սպաննեցի,
95. աւարին առի, քաղաքները կրակով այրեցի: Կառիարի ահապէս լեւաններուն մէջ վեց որ անցուցուց. գծուարաւանց երկիր մը՝ որ պատուով կանգնեցաւ եւ զօրաց յառաջ խաղացման
96. յարմար էր: Երկրի մէջ բերին բովանդակ լեւոր ընդունեցաւ. անագապղնձի թիւրով զանի հարկ զաւասար բրի. կառքերն եւ զօրք յառաջ խաղացուցի: Կառիարի լեւան մէջ եղող դաշնակց(“), բովն քաղաքներուն մէջ
97. արջաւ, ոչխարներ, գինի, պղնձի անօթներ, պղնձի կաթնայններ, Կառիարու լեւոր կորեցի անցայ. երկրորդ անգամ Նաբրիի երկրներուն վրայ իլայ, Սիգիսա՝ քաղաքին մէջ

1 Մայիս - Յունիս:

2 Բ. ա. 880:

3 Աղանաց նահանգին արեւմտակողմն:

4 Գաղաք մը՝ որ Աղանաց արեւմտակողմն պէտք էր որ բլավ:

5 Մատիս լեւանաղթային արեւմտեան ծայրի մէկ մասն:

6 Աղանաց հարաւայ արեւմտակողմն պէտք էր որ գտնուէր:

98. բանակս դրի: Սիգիսայնն ելայ, Մարգարա՛ լողողաքին մօտեցայ, որ Տուբուզիի որդւոյն Լապտուրիի ամրոցն էր: Քաղաքն խիտ ամուր էր: 4 պարսպ
99. զանի կը բուրբերին: Յարձակելով քաղաքն առի: Հոգը զնուցս առնել զարհուրեցան: անոնց ինչքը, անոնց ստացուածքը, անոնց տղայքը իրք իրկանքը (*) անոնցմէ առի յաղատութիւնն անոնց կենաց: Անոնց թողուլ-թիւնն շնորհեցի:
100. Հարկեր աւուրցրէր, «ուրասի, պաշտօնայ մը անոնց վրայ դրի: Քաղաքն աւերեցի, քանդեցի, աւերած ու խապան երկիր դարձուցի: Մարգարանն ելայ, Տուբուզն՝ քաղաքը
101. մօտայ: Տուբուզնի մէջ եղող պալատը գնացի, Ղիբուռն երկրին տուրքը՝ երբվանքն, Նորիներ, պղնձի ամաններ, պղնձի կաթսայներ, արջառ, ոչխարներ,
102. գինի՝ Տուբուզնի մէջ ընդունեցայ: Կառարի լեւան տարուրք՝ Տուբուզիի որդւոյն Լապտուրիին 60 քաղաքները, ամրոցները, աւերեցի, քանդեցի, փլատակաց կոյտ
103. ու խապան երկիր դարձուցի: ԱտտաՏացեալ յԱսուր՝ իմ աւերս, թեթեւ (*) մարտական-բերումն եւ լաւագոյն հեծեալներովս Տուբուզանն ճամբայ ելայ: Լաւտերով
104. Տիգրիսի վրայն անցայ. բուրդ գիշերը խաղացի գնացի: Գիրքացոց ամրոցն Պիտուրային՝ մօտեցայ: Քաղաքն խիտ դժուար ամրացուց էր:
105. — 2 պարսպ զանի կը շըլապատէին: պատուարն լեւան էր գազաթման պէս բարձր էր: Ասուրայ իմ տեսանա՛ւ բարձր օգնողներով-թեւամբն, զորացս յարձակմամբն եւ յուզեալ ճակատամարտուս
106. անոնց հետ պատերազմեցայ: Օդայ զից Ռամմանի նման՝ 2 օր մինչեւ արեւու ծագումն անոնց վրայ սրտառայ: Անոնց վրայ կրակ անծրուեցի. սաստկութեամբ
107. եւ զօրութեամբ՝ զօրք թռնող խուռներն թաց բազմութեան (*) նման անոնց վրայ սրացան: Քաղաքին տիրեցի. անոնց մարտիկներէն 800ը զէնքով յերկիր կործանեցի. անոնց կառավիները
108. կորեցի. կենդանի մնացող շատ մը մարդիկ դեբի բռնեցի. մնացեալները կառի մէջ պարեցի: Անոնց ճոխ կողպուտն առի: Անոնք ան մնացորդներն եւ կազափուճքէ կոթող մը
109. քաղաքին դրան առնել կանդնեցի, 700 մարդիկ իրենց քաղաքին դրան քով ջիգերբու վրայ վարսեցի, քաղաքն աւերեցի, քանդեցի, աւերած ու խապան երկիր դարձուցի: Անոնց մանչ տղայքը,
110. աղիկի տղայքը կրակի մէջ պարեցի: Մատնի՛ լեւան կրճին բերանը գտնուող կուրուտու

1 Աղշնեաց հարաւս արեւմտակողմը սփռեց էր որ գտնուէր:
2 Կոյսպէս:
3 Հալաքնից հարաւակողմը:
4 Անտարակոյս այս լեւան Հայտնանց գաւառին հարաւակողմն էր:

- քաղաքին տիրեցի. 700 պատերազմող նկուճ ըրի զինեք:
111. անոնց ճոխ կողպուտն առի: Գիրս երկրին մէջ 50 քաղաքն տիրեցի. անոնց պատերազմանքները պաշտնեցի. աւարներն առի տարի: 50 մարդ կենդանւոյն գերի բռնեցի. անոնց քաղաքներն աւերեցի,
112. քանդեցի, կրակով այրեցի. անոնց վրայ իմ ճոխութեանս պայծառութիւնը սփռեցի: Բիտուրայէն՝ ելայ, հանդիպակաց Արեւի երկրին Արաւիկ քաղաքին՝ վրայ իջայ:
113. Իմ արքայական վեհապառուսիւնէս զարհուրեցան. իրենց քաղաքներն եւ զօրաւոր պարիսպները թողուցին. կենդանիներն ազատելու համար՝ Մատնի ահագին լեւան վրայ ելան:
114. Անոնց հետամուտ եղայ. զժուարկանաց լեւաներու մէջ անոնցմէ 1000 պատերազմող մարդ խորտակեցի. անոնց արեամբն լեւը ներկեցի. անոնց դիակներովը դժոժոր:
115. եւ զանձուկս լեւանց լցուցի: 200 մարդ կենդանւոյն գերի բռնեցի. ձեռքերնին կարեցի. 2000 հոգի գերի տարի. անոնց արջառն եւ ոչխարները
116. անհամար թուով առի տարի: Արաւիկ քաղաքին, իսլայա եւ Սալանիսա ամրոցներուն տիրեցի. (անոնց) պատերազմողները սպաննեցի, կողպուտներն առի:
117. Կարիի երկիրներուն մէջ 250 քաղաք իրենց զօրաւոր պարիսպներովն աւերեցի, քանդեցի, աւերած ու խապան երկիր դարձուցի: Անոնց երկրին հունձը հնձեցի, ցորեն,
118. ու յարդ Տուսիսայի մէջ համբարեցի: Զաւմանի որդի Ամիթալայն իւր աւագորներն ապստամբած եւ զանի սպանած էին: Աւ ի հանել զվրեժ
119. Ամիթալայի՝ յառաջ խաղացի: Յերեսաց փայլալիկացայտ զհնուցս եւ հորադոյն ճոխութեանս
120. մարդիկն վախցան. սպառնալիկեալ (*) կառքերը, զօրականաց կազմած, երկվարները, 460
121. երկվար, անոր կառաց ձիոց հարկիքը, 2 տաղանդ արծաթ, 2 տաղանդ ոսկի, 200 տաղանդ
122. անար, 100 տաղանդ պղնձ, 300 տաղանդ երկաթ, 100 հատ պղնձի անօթներ, 3000 պղնձի սխաւառակ (*), (պղնձի *, պղնձի *),
123. — 1000 հատ գոյնազոյն հիւսուած կառուեայ (*) զգեւաներ, բաժակներ, շեշուկներ (*), փրսկիւն եւ ոսկիէ ամօժներ,
124. որոնց անոր պարատան գանձը կը կացուցանէին, 2000 զարարակ, 500 ոչխար, անոր կիներ՝ իւր հարուստ օժտիւն, զգտներս

1 Այլափոի ընթերցումը՝ Պիտուրայ:
2 Յեւթի 116 եւ հիման հետեւեալ ծանօթութեան հետ, Արաւիկ քաղաքն Եփրատի աջաօտին Արու գիւղաքաղաքն Եւքրատ էր:
3 Իման երկրորդ, Անտարակոյս այս երկրին զգետնոր քաղաքն Արաւիկ կը կոչէր, որ եւ իւր անունը առաւ եւ վերանի մը: Գլխաւոր քաղաքն 112դ տարին մէջ յիշուածն պէտք էր որ Եւքրատ:
4 Փր. 17, 187-50 հր. ըստ բաբելոնական կղզւոյ:
5 275,000 Փր. ըստ բաբելոնական կղզւոյ:

125. առաջորեայ շորա՝ իրենց հարուստ օժիտներովը՝ առի: — 1

Հիշեմեալ հասնուրդն որոշել Տարեգրա-
նեան յաշտի ընկերացիներն Cuneif. Inscr.
of West. Asia, Rawlinson, III. 6: Այս բն-
թեցումն պիտի արձանագրութիւնն Ասորեանմար-
աբայ Մեծաւորն կը հոշուի:

42. Ասորեամբ Բուրբանանն մարթագերծ ըրի.
անոր մարթովը Սինարուի՝ որմբ ծածկեցի.
անոր եղբայրը զԱսորեանու պես կարգեցի:

43. — 2 մասս ոսկի,¹ 13 մասս արծաթ,² 1000
ոլետր, 2000 լի դոդ լի ի սակ հարկի անոր
զիսն գրի: Սինարու, Տիգրու...³ բերգա-
քաղաքները՝ որոնց մէջ

44. Ասորեանսն թագաւորն Սաղմանասար՝ իմ
պերճափայլ Նախորդս, Նախորդի դէմ բնակիչ-
ներ հաստատած էր, եւ զորոնք Արուսու եր-
կրին մարգինն բռնութեամբ կորցած էին,

45. իմ իշխանութեանս դարձուցի: Չասորեստա-
նեայ՝ որոնք Նախորդի մէջ Ասորայ բերդա-
քաղաքները պաշտպանած էին եւ զորոնք
Արուսու երկրրը

46. բշած տարած էին, իրենց քաղաքներուն եւ
բերդաքաղաքացի մէջ դարձեալ հաստատեցի,
հանգիստ տեղերը բնակեցուցի: Զ 15(00)

47. Խեղճ զինուորս Արմայա երկրին՝ Ամփպա՝ լեայ՝
որդւն ջաճանեայ, քաղաքն Սասորեստն
բերի, Նախորդի հունձըբ

48. հնձեցի, եւ իմ երկրիս օգտին համար զանոնք
Տուսկայի, Դամպաճուսայի, Սինարուի ու Տի-
գրուի մէջ համարեցի:

49. Նիբուսն, Լուլուսա, Դիբրա, Ագաւուս,
Ուլլիբա,⁶ Աբբակի՝ ու Նիբրի երկրներուն
քաղաքացի տիրեցի. անոնց զօրքերը սպան-
նեցի,

50. կողպուսանն առի. անոնց քաղաքներն աւե-
րեցի, քանդեցի, աւերած ու խալակ երկր
գործուցի: Հարկեր ու տուրքեր եւ «ուրասի»
դաշտնեայ մը Նախորդի լեայ գրի:

51. Անոնց լեայ իմց իսկ անձին մէկ ժողանորդը
կտրեցի: Որպէս զի անոնք ծառայութիւն
մատուցանեն, զինուցս սարսափը, ճակաւ-
թեանս զօրութիւնը Նախորդի լեայ թափեցի:

¹ Բարունակութիւնը ան էլ 125:

² Որ եւ զինարու, կապաց քաղաք Մեծ Երփայ:

³ 9186 ֆր. ըստ բարձր կշռոյ:

⁴ 3724 ֆր. ըստ բարձր կշռոյ:

⁵ Այս երկրին՝ յորում էին Սելավրը, Ասորեստանի
հարաւայ տեղեկն կողմնորդ զիսն մն էր. Fr. Hommel,
Geschichte Babylo niens und Assyriens, Berlin
1885, էջ 502 եւ 525, Երանթ. 1: Ամփպա լի կամ Ամփ-
բաճ Նախորդի մէջ արքային, իւր բանակին մէջ ծառայելու
համար մերթնեալ Խեղճ զինուորներն արաւմակն Արմայա
երկրէն բերել աւան էր:

⁶ Ալուր Ուլլուր, անս թագազէմփաղաքայ Գ. Նիւ-
բոտայ Տիգրուի, առջ 25 եւ Երանթ.:

⁷ Մոդ Աբ-Լի, երկրի Սեդակի: Տես ի վեր անդր 112
եւ 116 առջըբ:

52. Սուպրի՝ հարկը՝ ործաթ, ոսկի, պղինձ,
...⁸, անապ, երկաթ, կաթնայներ (°), անգթ-
ներ, արջաւ, ոչխարներ, ձիեր,

53. ...⁹ Գամբամնաս քաղաքին մէջ ընդունե-
ցայ, Նախորդի երկրն զառնայուս առնէ՝ խա-
մանի՝ մէջ Սասորայի տիրեցի:

Բ. Աւա շարունակութիւնն: 125, ... Ասոր-
եանմարապու՝ արքայ մեծ, ...

126. ... Գրեգաբ յայտարար ...

127. ... որ Գիլգամ գետոյն հունէն՝³ մինչեւ
ցլբանանն եւ ցծոմն

128. մեծ Լուի երկրին՝ իւր շրջանակաւ, Սա-
նիթի, Ուլլիթի՝ իւրեանց ընդարձակ տարածու-
թեամբը, Եսիանց

129. Սուրնաս գետոյ մինչեւ ցհանդիպակաց կիրճն
իւր ձեւքով տիրեց, կիրքուրի կիրճէն մին-
չեւ կիրքանի երկրն, ...

130. ... գերդո

131. Կոբաւնէլ՝ երկրին իմ երկրիս վիճակին
միացուցի. եւ Նախորդի ընդարձակ երկրնե-
րուն իրենց ամբողջ տարածութեամբ տի-
րեցի:

... Սեւ Գ. ...

92. ... Համանուրի մնտանակիր տարին,⁵ Այար⁶
ամսոյն 20գ որը

93. Կոլլիթի լեայ, Տիգրուի վրայն անցայ,
Քիւլնի երկրն իկայ ...

94. ... Մինչդեռ Նոբա խաւիթայի՝ մէջ էին,
Չուլայի խաւիթայ եւ Աստաթի՝ Գիրքաղայ
հարկը՝ արծաթ,

95. ոսկի, արջաւ, ոչխար ընդունեցայ: ...

96. ... խաւիթայն լեայ, վերին Նիբուսայ ա-
փունքը հասայ.

97. զԿոբաւնէլ կորեցի անցայ, խաղաղուց երկրին
հանդիպակաց Աստա աւ կիրքի երկրաց քա-
ղաքներն իկայ, Ումայիս, Նիբանու

98. ամար քաղաքացի՝ որոնք Արանի երկրն մէջ
են, տիրեցի, անոնց բազմաթիւ պատերազմա-
նեքը սպանեցի, անհամար կողպուսան

99. առի տարի. քաղաքներն աւերեցի, քանդեցի,
անոնց վիճակաց 150 քաղաքները հրով ոյ-
րեցի: Կարսիան

100. լեայ, Ամպալանի լեան կիրճը մայ, Գիրքու
երկրին քաղաքներուն իկայ: Զքաղաքս ի մէջ

101. Ամպալան լեան լեան լեան հրով պլրեցի:
Մալանու երկրը՝ որ Արքանիս լեանց մէջն
է՝ իմ անձինս իսկ (իշխանութեան) տակ գրի,
Մալանիսն լեայ,

¹ Մեծ Երփայ:

² Ասորայ եւ կիրքի Ամանու լեան վիճակն:

³ Տիգրուի արեւմտեան Զիլդոն աղբերակունքն:

⁴ Բաբելոն քաղաքին վիճակն:

⁵ Գ. ա. 867:

⁶ Ապրիլ-Մայիս:

⁷ Արեւ Միլանդիտաց արեւմտակողմ վիճակ մը:

⁸ Արեւաց Արեւաց Զոր Գաւառին Նախկին անունն
էր Աստա:

⁹ ԱՄ ընթերցում Գարիս, Գիրա, Գիրա ընթեր-
ցումաց:

102. դաշտին եղբրքն եղող Ջամա երկրին քաղաքները հրով այրեցին: Առաջ գետոյն վրայէն անցայ, Տիգրիսի թով բանակեցայ: Զաղաքս՝
103. որ ի վերայ լերինն Արբանդի՝ յայտնոյա եւ յայնկոյա Տիգրիսի, աւերած ու խոպան երկիր դարձուցին: Ամբողջ Արբանդ զարհուրեցաւ, ոտքերուս
104. փարուեցաւ: Անոցմէ պտտանդնքի առի. իմոյ իսկ անձին փոխանորդն անոնց վրայ կարգեցին: Ամադանի լեւան կըմնն մէջ Բարզանիս տունմէն դուրս ելայ,
105. մտեցայ Գամգամուսային՝ որ իլանիի՝ Ջամանի որդւոյն ամբոցն է. քաղաքն յարձակմամբ առի. զորքս թռչնող նման անոր վրայ խոյացաւ:
106. Անոր պատերազմողներէն 600ը զենքով նկուն բրինձ. գլուխին կտրեցին. 400 հոգի կենդանւոյն գերի բռնեցին:
107. — 3000 գերի երկրէն դուրս տանել տուի: Ան քաղաքը նոյն իսկ իմ անձինս (իշխանութեան) տակը դրի: Կենդանի ձեռքող մարդիկն իւր քաղաքն բոլորեալը ցիցերու վրայ վարսել տուի:
108. Անոր քաղաքին դրան դիմացը կառափունքէ կոթող մը կանգնեցի. կենդանի ձեռքող մարդիկն իւր քաղաքն բոլորեալը ցիցերու վրայ վարսել տուի:
109. Անոր քաղաքին դրան մէջ ջարդ ընել հրամայեցի. անոր պարտեղներն սպականեցին: Ամբողջն ելայ, Ալեքսանդրի Կասիարի՝ լեւան կըմնն մէջ
110. մտեցայ, որուն մէջ ոտք կոխել եւ անոր մէջն անցնել թագաւորաց իմ հարցոյ մէջն եւ ոչ մէկն համարձակած էր: Սեդայի՝ որ հուսնուրի որդւոյն Ապարուրիին ամբոցն էր,
111. մտեցայ: քաղաքն վրայ փայտայ աշտարակներով (°) եւ Նիդիլներով յարձակեցայ. քաղաքն տրեցին: Անոր պատերազմողներէն 1400 հոգի զենքով նկուն բրինձ. 580 հոգի կենդանւոյն
112. գերի բռնեցին. 3000 հոգի գերի երկրէն դուրս տանել տուի: Կենդանի ձեռքող մարդիկն իւր քաղաքն բոլորեալը ցիցերու վրայ վարսեցին: ուրիշներուն
113. աչքերն ծակելով դուրս հանեցին. ձեռքեղալը շնչեցին՝ Ասորեստան բերի: քաղաքն [իմոյ իսկ անձին (իշխանութեան)] տակը դրի:

1 Առաքալոյս՝ արեւմտեան Տիգրիսի օժանդակ գետ մը, որուն անունն նեւն ըստ ամենայնի ուրարտեան կը հնչէ եւ կը թարգմանի «նիւ»,

2 Ալեքսանդրի միջոց ամբոցն զատ ու որիչ է Ասորեստանի քաղաքացի Գամգամուս «Թագաւորական քաղաք»ն (սեւ սիւն Ա. 103):

3 Արբ.՝ զիւսուր քաղաք Ալանիաց:

4 Անձանօթ քաղաք մը, որ Ալանիաց հարաւոյ սահմանագլուխը պետք էր գտնուէր:

5 Մասիան լեւան, ի մասնաւորն անոր արեւմտեան մասն:

6 Մասիան լեւան հիւսիսոյ ստորոտն ամբոց մը:

120. Նաիրիի երկրաց, Կիրիի, Սուբարի, Նիրիի երկիրներուն զօրաց վրայ՝ օդոյ դից Խամանի նման որոտացին:
121. Թագաւոր՝ որ Դիկալթ գետոյն հունչն մինչեւ ցլխանան եւ ցծովն մեծ Լուի երկրին՝ իւր ընդարձակութիւնէս, եւ Սուի երկրին մինչեւ Ռուիս — քաղաքը
122. իւր սոնց տանն առաւ, Սուբնատ գետոյն աղբերակունքէն մինչեւ ցհանդիպակաց կիրճն՝ իւր ձեռքովը տրեցն: Կիրուրիի կիրճն մինչեւ
123. Կիրզանի երկիրն
124. իմ երկրիս վիճակին միացուցի
125. Հպատակեցուցած երկիրներուն մէջ իմ կուսակալներն դրի, որպէս զի հպատակութեան ծառայութիւն մատուցանեն. ստաբեր
126. անոնց վրայ դրի:

Առաջնակերպ արձանագրութիւնն:*

1. Ապարուրի Ասորեստանի քաղաքացի
2. արքայի Ասորեստանի
4. արքայի որ
7. Նաիրիայ երկրաց, Կիրիի, Սուբարի եւ Նիրիի երկիրներուն բանակները խորտակեց,
8. արքայի՝ որ Տիգրիսի հունչն մինչեւ Լաւանաս լեւան
9. Սուբնատ գետոյն աղբերակունքէն մինչեւ Ուրարտի՝ իւր ձեռքովը տրեցն: Կիրուրի երկրին կիրճն մինչեւ Կիրզանի երկիրն
10.
11. իմ երկրիս վիճակին միացուցի:

1 Հաւանականաբար՝ Ալեքսանդրի Կասիարի լեւան կիրճն. տես Սեւն Գ. 109:

2 Ա. Հ. Լէյարսի հին քաղաքն (Նիւրուս) քաղաքն աւերակաց էր: Ասորեստանի քաղաքացի պատմութիւնը 1846 տարին գտաւ այս արձանագրութիւնը, որ այլուայ ստորեք ընթերցուածներով հարեւրէն աւելի նման օրինակներ ունի: Ասոց մէջ փրայքերն զեղեցիկաւորն ըլլալուն պատճառաւ: «Ասորեստանի Արձանագրութիւն» (անգլ.՝ the Standard Inscription) կոչուեցաւ: Ցեւ Լէյարսի Inscrptions in the cuneiform character, 1851, տալով 6: Էպիգրաֆիկայ «Սինոկոնի» հունի լեւանց ընկերութեան, Մուսարուսի մէջ կը պահուէր արձանագրութիւն: Չայն թարգմանած է Հ. Փ. Գալլուդ. այս թարգմանութիւնը հրատարակեցաւ: Ի Records of the Post, VII, էջ 9-14. սակայն թէ ընթերցման եւ բառ թարգմանութեան ճշգրտութեան ի թէ տողերն ամբողջութեան նկատմամբ պակասաւոր է այն: Բնագրին կը: Հրատարակեց Ա. Ա. Լայէլ եւ Հ. Չ. Կեյնզլը (Keilsinschrifttexte zum Gebrauch bei Vorlesungen, Berlin, 1890, S. 6) հրատարակած են: Այս փրկուց հրատարակած բնագրին վրայէն հրատարակեց մեր թարգմանութիւնը: Մատչելութեան արժանի է սա կտան թէ Ուրարտի կամ Ուրարտի փոքր վիճակն անունն առաջին անգամ այս արձանագրութեամբ է որ մեղի կը ծանօթանայ:

3 Ալ. Ընթերցման «մինչեւ հանդիպակաց կիրճն»:

4 Ցեւ Է. Հրատարակեց Գ. Վիլհելմի հրատարակած բնագրին:

44. Ուրաբարացի՝ Արամիին, Արզանու եւ խուբուս-
կիս երկիրներուն (տիրեցի)՝
45. Ասուրքանուձուրայ՝ անուակիր տարին՝⁹ Նի-
նուէնէն ելայ, Եփրատին վրայէն
46. Զոցո բարձրութեան ատեն անցայ, Ախուսի
եռանէն գնացի,
49. զանի իմ քաղաքս Ասուր
50. բերի։ Նոյն տարին Կաւուր երկիրը կտրեցի ան-
ցայ. յերկիրն Չամուպի՝⁴
51. որ անոր Հանդիպակաց է, իջայ. քաղաքաց
Նիկիդիայայ Իդացոյ՝⁵
52. եւ Նիկիդիայ տիրեցի։ Կառավարութեան 5դ
տարին՝⁶ գէպի Կասիարի՝ վեր ելայ, քաղաքաց
53. ստրոնց տիրեցի. զԱսուր-Իսառ-Զիրու-Բիսի իւր
քաղաքին մէջ փակեցի, զտուրս նորս
54. բաղումս ընկալայ ի նմանէ՝¹⁰.

Արշաւանք ի Միջագետս եւ յԱսորիս։

67. Կառավարութեան 7դ տարին՝¹¹ Տիւ-Աբէլի՝¹²
Խա(ր)աթին Պաղաքներուն վրայ խաղացի
գնացի.
68. անոր ամուր քաղաքն Տիւ-Աբէլի՝ անոր վիճա-
կին քաղաքներով չանդերձ՝ տիրեցի։
69. Տիգրիսի մինչեւ աղբերակները՝¹³ այն տեղը
ուր Զոյն բղձման տեղը իր գտնուի, գնացի։
70. Հոն Ասուրայ զէնքերը փառաւորեցի, իմ աս-
տուածոցս զոհ մատուցի, խրախմութեան
իւնկողք մը
71. Կատարեցի, իմ անձինս մէկ մեծ արքայական
արձանը յօրհնեցի. Ասուրայ իմ տեսնու զո-
րութիւնը՝¹⁴, զգործս

¹ Կարելոյ գաւառն, որ Հնագոյն ժամանակաց մէջ
Ուրարտու անուամբ առեղի ընդարձակ պետե-
ր էր որ ԲԻԿԱՐ՝
² Դպրին կամ փրագրին կողմանէ այս բառն թիւ-
ղեալ է։

³ Ք. ա. 856 տարին։ Անուանակիր տարիներուն շարքը
չսփոթելու համար՝ անհրաժեշտ «Ասուրքանուձուր» պէտք է
կարգել, որ Սաղմանասարայ 4դ տարին իր ցուցնէ, որուն
եւ 52դ տարին մէջ իր յաջորդէ անոր 5դ տարին։ Դրան (ս-
Դան) — Ասուրայ անունն 6դ տարին իր ներկայացընէ, այս-
ինքն է 854։ Եթէ այս անունն Ասուրքանուձուր անուն
տեղը դրուի, յայտնապէս ետեւեւաւորութիւն կը ձեռնի։
⁴ Կապուտան ձովուն Հարուայ արեւմտակողմը Յամ-
բեր գաւառն։

⁵ Իդուս՝ յայտնապէս Չամուպի փոքր մէկ վիճակն էր։
⁶ Ք. ա. 855։
⁷ Մարտին լեռնաշղթայն։
⁸ Այս է՝ Կամուր քաղաքացոյն։
⁹ Կը թարգմանի «Ասուր» Հիբուս պ ամս. սինն իմ հո-
վեալ է քն։

¹⁰ Չէ յայտ թէ այս թագաւորին վիճակն ուր էր. սա-
կայն իւր անունն կրնանք գտնել թէ Նաիրեան թա-
գաւորներէն չէր, եւ իւր քաղաքն Մարտին լեռնաշղթային
Հարաւակողմէն էր։

¹¹ Ք. ա. 853։
¹² Այս վիճակն եւ նոյնանուն բերդաքաղաքը վերին
Միջագետսայ արեւմտակողմէ պետք է փնտռել։

¹³ Բաւասցի՝ մինչեւ ցղլուի իւրոյ, Սա Տիգրիսի՝ գե-
տայն արեւմտեան ճիւղն է։
¹⁴ Կամ «Համբաւը»։

72. իմոյ քաղութեան եւ այն ամեն բան՝ զոր օտար
երկիրներուն մէջ գործեցի՝ անոր վրան գրեցի,
Հոն կանգնեցի։

Արշաւանք ի Բաքըլաստան, յԱսորիս եւն։

92. Կառավարութեան 15դ տարին՝ Տիգրիսի
եւ Եփրատայ՝ աղբերակները գնացի, զգաւկեր
93. իմ արքայական անոնց քարայրերուն մէջ
կանգնեցի։

Արշաւանք յարեւելակողմս Ասորեստանի,
յԱսորիս, ի Թորքէ, եւն։

110. Կառավարութեան 24դ տարին՝ ընդ
գետն Չուս. [Եւֆրէ երկրին վրայ
111. ստորին անցայ. Խաւուր երկրէն անցայ]
112. իջայ
119. Նաւէլէն ելայ, զՄարն 27 թա-
գաւորաց
120. Պարսուպի՝ ընկալայ։ Պարսուէն ելայ, ի
121. գաշտավայրը (°) Աւագոցոց՝ երկրին . . .
իջայ։

Արշաւանք յԱսորիս։

141. Կառավարութեան 27դ տարին՝ պատե-
րազմիկ կառքերս եւ զօրքս զուսմարեցի,
դիւանատուր
142. զՏուրաւան՝⁹ բանակին ստուար մասին հրա-
մանաւորեալ ի զուլն զօրացս Ուրարտի վրայ
խրեցի։
143. Իշւա ի Բիւս-Չամուրի՝¹⁰ եւ Ամնասուրիի կիր-
ճին մէջ Արշաւայրին՝¹¹ վրայէն անցաւ։
144. Ուրարտացի Հիդուրի՝¹² այս բանիս լուրն ա-
ռուաւ, իւր մեծաթիւ զօրաց բազմութեանը,
145. վստահացաւ, եւ պատերազմ ու ճակատ տա-
լու համար ինծի գէմ քաղեց։ Անոր հետ
պատերազմեցայ՝¹³,

¹ Ուրարտու գետոյ այրին մէջ արեւմտագրութիւնն։
² Ք. ա. 845։
³ Աստեն Եփրատ անուամբ Հասանականքին Արա-
մանի՝ արդի Մուրատ-Սու ինքնաւոր է։
⁴ Յայտ է թէ Սաղմանասար իւր Սուրբան գետոյ
այրին մէջ երկրորդ արձանապատութիւն մ'աւ կանգնէր եւ
Խոյ Արամուսի աղբերակոյցը քարայրն էր իւր հոն կանգ-
նած արձանապատութիւնն առկալին անհետիւթ եւն։
⁵ Ք. ա. 836։
⁶ Կամ Բարուս, Կապուտան ձովուն Հարաւակող-
մէն գէպ յարեւելս արաւսեալ վիճակ մը, որուն անունն
ճագած կ'երեւի Պարսուպայը Նահապետի անունն։
⁷ Այս է Մարաց կամ Մեդագուց։
⁸ Ք. ա. 833։
⁹ Այս է ընդհանուր քաղաքային։ Ըստ Ս. Գրոց՝
Յարաւան (Չորրորդ Թագ. ԺԷ 17)։

¹⁰ Աղմեկայ արեւմտակողմէ վիճակ մը, որուն զիւսուս
քաղաքն Ափոյ էր։
¹¹ Արամանի գետն։
¹² Մեր ազգային առաջին արձանագրութեան Հարե-
գուր Ա. Գ. ա. իւր 835—820) թագաւորն։

¹³ Սաղմանայ արեւմտակողմէ գէպով իր խօսի, մինչդեռ
բուն պատերազմային Յուրաւանն է։ Նոյն ոճը իր գործածէ
ուրիշ տեղեր եւս։

146. անոր յաղթեցի: Իւր զօրացը դիակներովն ընդարձակ գաշտը լեցուցի:

Արշաւանք ի հիւսիսակողմն Ասորոց:

156. Ի 29դ ամի:

157. Կառավարութեան զօրքս եւ ճամբարս հաւանքեցի եւ յուղարկեցի: Դեպի Կերիկ երկրն գնացի. անոնց քաղաքները տապալեցի,

158. աւերեցի, հրով այրեցի, մրկեալ կոհակաց ձման՝ անոնց երկրին վրայն անցայ:

159. Ճիւղութեանս սարսափն անոնց վրայ թափեցի: Կառավարութեանս 30դ տարին՝ երբ Կառավարութեանս 30դ տարին՝ երբ Կառավարութեանս 30դ տարին՝ երբ

160. զՏուրաւանն առ իս կոչեցի՝ զհրամանատարն ստուար մասի բանակին, եւ յուղարկեցի ի գլուխ զօրացս: Ձաւ՝ գետը

161. անցաւ, խուրուսկացուց քաղաքներուն մօտեցաւ: Ձհարին Դագանայի

162. խուրուսկացուց ընդունեցայ: խուրուսկացուց քաղաքներէն

163. ելայ, Մադախիքին՝ Մադախիքին քաղաքներուն մօտեցաւ: Տուրը

164. ընդունեցայ: Մադախիքիներուն քաղաքներէն ելաւ, ի քաղաքը Ուգալի

165. Մաննացուց՝ մօտեցաւ: Մաննացի Ուգալի առաջի սաստիկութեան զենուց խոց

166. զօրաց՝ զարհուրեցաւ, իւր արքայական քաղաքը զՋերուսալէմ թողուց, իւր կեանքը փրկելու համար փախաւ:

167. Պղնձեայ անոր ետեւէն, իրենիններէն անհամար արշաւ, օդիք եւ այծիք եւ ինչք հետս բերի: Իւր քաղաքները

168. աւերեցի, քանդեցի, հրով այրեցի: Մաննայէն նա ելաւ, խարուսկացի՝ Սուրուսունուին քաղաքներէն

1 Ասորեստանէն իւրիտական խօսքերովն հանդերձ հաւանական ընք տեսնը թէ ասորեստանայք յաղթող եղած եւ կամ կառարեալ յաղթութիւն մը գործած ըլլան. որովհետեւ՝ Երբեք Ս. իւր արքայական արժուը վերին Եփրատէն՝ Բեռլունեաց ծովուն արեւելակողմը տարած եւ Գուսպա (յետպէս Կառավարութեան քաղաքն) մէջ հաստատած է, զոր արգելուէ իրենց Սաղմանասար:

2 Գ. Կ. 831:

3 Գ. Կ. 830:

4 Երեւելի հարսակողմը՝ 32 քաղաքամասը հեռաւորութեամբ, Ս. Գրոց քաղաք քաղաքն եւ արդի Կերիկու՝ անդի փրատակաց:

5 Մեծ Ձաւ կամ Գոյլ գետ, որ Վապուրականի մէջէն կը բլբլի:

6 Թուրք թէ Մահիկերտան քաղաքն ի հնումն Մադախիքի կոչուէր եւ Վապուրականի մէջէն կողմանք էր: 7 Մաննա, Ս. Գրոց (Երեւել). Եւ 27) Մաննի՝ եւ Կերիկայի Գամուկացուց (առ Երեւելայի) հէթն Կառնեաց Պար. Գ. Կ. 6) Միլեան երկիրն, որ Երասխայ վերին կողմանց արեւելակողմն գտայ ի Վապուրականի վերին մասը կը տարածուէ: Տես Սարգիսի խորագր. պալ. Մեծ Արմաւուրդի, տողք 36-37:

8 Սարգիսի եւ Սարգիսի քաղաք արեւմտադրութեանց մէջ՝ Ի իջրտու. Սարգիս գիւղաքաղաքը Վարսաժունեանց ի Յուրուբանէ:

9 խուրուսկանեաց քաղաք՝ յարեւմտաւ հիւսիսայ Եւսկան Բեռլունեաց:

169. մօտեցաւ: Անոր արքայական քաղաքն Մաւաշուրունի՝ եւ անոր վիճակին մէջ եղող տեղերուն տիրեց: Սուրուսունուին

170. եւ անոր որդեցը թողութիւն շնորհեցի, եւ իւր երկիրը գարնուցի: Տուրը ու հարկ ձեռք եւ երկաքաց

171. հարկեցի՝ անոր վրան դրի: Երբեք եւ Կերիկ Երեւելայի

172. Երբեք եւ Կերիկ Երեւելայի, ի Պարսուա վար իջայ. զհարկ թաւաւորաց

173. Պարսուա ընդունեցայ: Պարսուայի մէջ Ասորայ անհպատակ մնացողներուն քաղաքաց

174. տիրեցի. անոնցմէ առած գերիներս եւ անոնց ինչքն Ասորեստան բերի: Կառավարութեանս 31դ տարին՝ երկրորդ անգամ դեպ ի . . *

175. Ասորայ եւ Ռամմանայ արշաւեցի: Եղին ժամանակ երբ Կառավարութեանս 31դ տարին՝ երկրորդ անգամ դեպ ի . . *

176. զՏուրաւանն բանակին ստուար մասին հրամանատարը՝ զօրացս եւ ճամբարին գլուխը յուղարկեցի, զկեցի:

177. խուրուսկացի Դագային քաղաքներուն մօտեցաւ. անից հարկ ընդունեցայ:

178. Բալեցի դեպ ի Չապպարիա՝ յամուր քաղաքն երկրին Մուճախիայ: Չապպարիայի եւ միանգամայն

179. Մուճախիայուց 46 քաղաքներուն տիրեցի: Ուարարուի բերդաքաղաքներուն վրայ

180. քաղեցի. անոր քաղաքներէն 50ն աւերեցի, քանդեցի, [հրով այրեցի]: Դեպ ի Կերիկ վար իջայ: Հարկ [խարստան]

181. Կերիկանցի Ուգուէն, . . . * էն, Բուրի-սա(2), [

182. Սաղմանս եւ Անդիսա՝ երկրներէն՝ արշաւ, օդիք եւ այծիք, ձիեր

183. եւ ձիերու հարկիք առի: Դեպ ի . . . * յի քաղաքներ վար իջայ. զՊերիկա՝

184. զՊերիկա՝ անոր ամրոցները, եւ վիճակն 22 քաղաք աւերեցի, քանդեցի,

185. հրով այրեցի: Իմ վեհափառութեանս սարսափն անոնց վրայ թափեցի: Պարսուացուց քաղաքներուն վրայ քաղեց:

186. Բուստուն, Սաղմանուն, Կերիկամանու ամուր քաղաքներուն եւ 23 քաղաքաց

1 Մեծոփ ի խախտութիւն:

2 Անձնոփ վիճակ մը, որ Վապուրականին մէջ ըլլալու էր զայս կը ցուցնեն 172 եւ 173 տողերն: Թերեւս ճշուառութ քաղաքն էր այն:

3 Գ. Կ. 829:

4 խուրուսկա՝ ստորին Վապուրականի արեւելակողմը Դուգուս գետուն ելած ըլլալով: Մուճախի երկրին ասոր արեւմտակողմը Կերիկ ար ըլլալ (այ թէ Կերիկայց հարաւայ արեւելակողմը). եւ ահա մեր ալաց առկը կու գայ Մուգապ աղբարհ: Մուճախի երկիրն նոյնանուն քաղաք մ'ալ ունէր:

5 խարուսկայի միւս ոյլ ձեւ:

6 Վապուրականի մէջ Անձնուցեաց քաղաքն:

7 Կապուսան ծովուն արեւելակողմը:

8 Վապուրականի հարաւակողմը Բուժունիք քաղաքն մէկ բերդաքաղաքն: Այս քաղաքն իւր անունը վիճակն եւս տուած էր:

9 Անտարիկայ՝ Վանայ արեւելակողմն արդի Սալախան գիւղաքաղաքն, որ Անձնի իր 30 մղոն հեռու է:

